

รายงานการศึกษากลุ่ม
(Group Action Learning Project)

เรื่อง การขับเคลื่อนเศรษฐกิจชีวภาพ-
เศรษฐกิจหมุนเวียน-เศรษฐกิจสีเขียว
(Bio-Circular-Green Economy: BCG Model)
กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลาง

จัดทำโดย นักบริหารการทูต รุ่นที่ 13
กลุ่มที่ 4 ประเด็น การท่องเที่ยวและเศรษฐกิจสร้างสรรค์

รายงานนี้เป็นส่วนหนึ่งของการฝึกอบรม
หลักสูตรนักบริหารการทูต รุ่นที่ 13 ปี 2564
สถาบันการต่างประเทศเทวะวงศ์วโรปการ กระทรวงการต่างประเทศ
ลิขสิทธิ์ของกระทรวงการต่างประเทศ

รายงานการศึกษากลุ่ม
(Group Action Learning Project)

เรื่อง การขับเคลื่อนเศรษฐกิจชีวภาพ-เศรษฐกิจหมุนเวียน-เศรษฐกิจสีเขียว
(Bio-Circular-Green Economy: BCG Model)
กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลาง

จัดทำโดย กลุ่มที่ 4 ประเด็น การท่องเที่ยวและเศรษฐกิจสร้างสรรค์

1. นางสาวสถาพร	บุญประเสริฐ
2. นางสาวอัญชลี	ดวงแก้ว
3. นายวรกาญจน์	โกศลพิศิษฐ์กุล
4. นางสาวมีนา	ภาสะวณิช
5. นายศฐา	อารยะกุล
6. นางปวีร์	ชูโต ชัยปฎิยุทธ
7. นางสาวนิภัตสร	คำภา
8. นางสาวแจ่มใส	เมนะเศวต
9. นางสาววิชญา	สินธุเสน
10. นายจีระศักดิ์	ป้อมสุวรรณ
11. นางพรพิมล	เพชรกุล
12. นางสาวนวลวรรณ	ดาระสวัสดิ์

รายงานนี้เป็นส่วนหนึ่งของการฝึกอบรม
หลักสูตรนักบริหารการทูต รุ่นที่ 13 ปี 2564
สถาบันการต่างประเทศเทวะวงศ์วโรปการ กระทรวงการต่างประเทศ

เอกสารรายงานการศึกษากลุ่มนี้ อนุมัติให้เป็นส่วนหนึ่งของการฝึกอบรม
หลักสูตรนักบริหารการทูต ของกระทรวงการต่างประเทศ

ลงชื่อ.....

(ดร. ประดิษฐ์ นิตะยาย)

อาจารย์ที่ปรึกษา

แบบประเมินผลการศึกษาพื้นที่ในลักษณะการเรียนรู้จากการปฏิบัติการ (Action Learning)

ชื่อผู้ประเมินผล ..... ดร. ประดิษฐ์ น้ดทะชาย .....

กลุ่มศึกษาที่ ..... กลุ่มที่ 4 การท่องเที่ยวและเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ..... ประเด็นศึกษาเรื่อง การขับเคลื่อนเศรษฐกิจชีวภาพ-เศรษฐกิจหมุนเวียน-เศรษฐกิจสีเขียว (Bio-Circular-Green Economy: BCG Model) จังหวัดขอนแก่น และกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสารสินธุ์

หัวข้อการประเมิน	น้ำหนัก (ร้อยละ)	คะแนน	ข้อเสนอแนะ/ ข้อควรปรับปรุง
1. เนื้อหารายงาน	(80)		
1.1 สภาพทั่วไปและความสำคัญของ ปัญหาและพื้นที่ที่ทำการศึกษา	10	10	<p>เก็บข้อมูลแบบฉบับไปภาค ฝึกก่อนใส่ไฟไม่ชัด โน้ตตามเล่มที่ 1 แล้ว ทำคู่มือหรือ 10 ขนาน เพื่อปฏิบัติภาคการนิเทศ/ผู้ 1 คน</p> <p>- ข้อเสนอแนะ อย่านำเรื่องตาม BCG, ทศก. เอกสารที่ 10 เพื่อส่งเสริม/สนับสนุน</p>
1.2 ผลการศึกษาตามประเด็นปัญหา	10	9	
1.3 บทวิเคราะห์ผลการศึกษา	20	18	
1.4 การสังเคราะห์และสรุปผล การศึกษา	20	18	
1.5 ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการและ เชิงนโยบาย	20	18	
2. การนำเสนอรายงาน เทคนิค วิธีการ และการตอบประเด็นคำถาม	20	20	
รวม	100	192	

ลงชื่อ ..... ดร. ประดิษฐ์ น้ดทะชาย ..... อาจารย์ที่ปรึกษา

(ดร. ประดิษฐ์ น้ดทะชาย)

วันที่ ..... 10 ก.ย. 2564 .....

คำอธิบาย

การศึกษาพื้นที่ในลักษณะการเรียนรู้จากการปฏิบัติการเป็นส่วนหนึ่งของเกณฑ์สำเร็จการฝึกอบรม โดยกำหนดหลักเกณฑ์การประเมินไว้ ดังนี้

- ผู้ประเมิน: อาจารย์ที่ปรึกษาประจำกลุ่มเป็นผู้ประเมิน ตรวจสอบและรับรองความถูกต้อง
- วิธีการ: แต่ละกลุ่มจัดส่งรายงานการศึกษากลุ่มภายในระยะเวลาที่กำหนด และนำเสนอสรุปผลการศึกษาพื้นที่โดยผู้แทนทุกกลุ่มต่อคณะอาจารย์ที่ปรึกษา หรือกรรมการหลักสูตรฯ หรือผู้บังคับบัญชา หรือผู้มีส่วนได้เสียกับประเด็นที่ศึกษาและผู้สนใจทั่วไป ตามวันและเวลาที่หลักสูตรกำหนด
- หลักเกณฑ์การผ่านการประเมิน: รายงานมีเนื้อหาครบถ้วน ถูกต้องตามโครงสร้างที่กำหนด ได้คะแนนไม่น้อยกว่าร้อยละ 60 จึงจะผ่านเกณฑ์การประเมิน

ทั้งนี้ สถาบันการต่างประเทศเทวะวงศ์วโรปการจะนำรายงานการศึกษากลุ่มขึ้นเผยแพร่บนเว็บไซต์ของสถาบันฯ เพื่อให้เป็นไปตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 10 พฤษภาคม 2559

*****

บทสรุปผู้บริหาร

การขับเคลื่อน BCG Model เพื่อสนับสนุนเศรษฐกิจฐานรากให้นำไปสู่การพัฒนาประเทศที่ครอบคลุมและยั่งยืน สอดคล้องกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนั้น เป็นไปได้ในหลายมิติและหลายรูปแบบ โดยรายงานฉบับนี้จะนำเสนอการขับเคลื่อน BCG Model ในระดับจังหวัด ภายใต้หัวข้อ “*ไหมมัดหมี่: BCG วิถีใหม่ ก้าวไกลสู่สากล*” ซึ่งเป็นมิติหนึ่งของเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ซึ่งเป็นเศรษฐกิจที่พึ่งพาความคิดสร้างสรรค์และไอเดียใหม่ ๆ มาใช้ประโยชน์เชิงพาณิชย์ เพื่อสร้างคุณค่าและมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ ซึ่งสามารถต่อยอดและขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ที่ 2 การพัฒนาชุมชนและเศรษฐกิจฐานรากให้เข้มแข็ง และยุทธศาสตร์ที่ 3 การยกระดับอุตสาหกรรม BCG ให้แข่งขันได้อย่างยั่งยืน ภายใต้ BCG Model โดยรายงานการศึกษาได้จัดทำผ่านการศึกษาดูงานในลักษณะ Group Action Learning Project ได้แก่ การผลิตผ้าไหมของวิสาหกิจชุมชนผ้าไหมมัดหมี่บ้านหัวฝาย และกลุ่มผู้ประกอบการไหมอีร์บ้านหนองหญ้าปล้อง จังหวัดขอนแก่น

วิสาหกิจชุมชนผ้าไหมมัดหมี่บ้านหัวฝายนั้น มีความโดดเด่นในการนำวิถีชีวิตในการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมที่ยืนยาวมากกว่า 200 ปี และด้วยแรงบันดาลใจจากการที่สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง เสด็จเยือนพื้นที่อำเภอชนบทในปี 2516 และได้สนับสนุนผ้าลายน้ำพองด้วยการทรงขอให้ส่งไปจำหน่ายที่สวนจิตรลดา ทำให้ชุมชนได้พัฒนาสู่การผลิตอย่างเป็นระบบมากขึ้น และพัฒนาไปสู่การผลิตผ้าไหมมัดหมี่ ซึ่งเป็นการต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่น มีการออกแบบลายผลิตภัณฑ์ใหม่ และสร้างสินค้าใหม่ ๆ ให้ตอบโจทย์ของตลาดได้มากขึ้น โดยใช้ศีลธรรมชาติเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ จนได้รางวัลระดับประเทศมากมาย รวมถึงได้เข้ารอบการประกวดลายขอเจ้าฟ้าสิริวัณณวรีฯ 2 ผลิตภัณฑ์

ในขณะที่กลุ่มผู้ประกอบการไหมอีร์บ้านหนองหญ้าปล้องก็มีการพัฒนาอัตลักษณ์ที่โดดเด่น โดยเริ่มจากการเป็นแรงงานผลิตไหมให้แก่อำเภอชนบท มาสู่การพัฒนาผลิตภัณฑ์ของตนเองในลักษณะไหมย้อมเคมี จนสู่การย้อมสีธรรมชาติ อย่างไรก็ตาม กลุ่มฯ ได้มีแนวคิดสร้างอัตลักษณ์ใหม่ด้วยการสร้าง “ผ้าไหมซี่เห่ แต่มีเสน่ห์” ซึ่งนำไปสู่การวิจัยและพัฒนาไหมอีร์ ซึ่งเป็นไหมปาที่กินใบมันสำปะหลังเป็นอาหาร โดยก้าวอย่างดังกล่าว นอกจากจะเป็นการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่แล้วยังสะท้อนแนวคิดในการจัดการด้านของเหลือใช้ในชุมชนและการผลิตอื่น ๆ เช่น มันสำปะหลัง อีกด้วย

จุดเด่นสิ่งที่กลุ่มศึกษาดูงานได้พบในทั้งสองชุมชน คือ การเป็นตัวอย่างที่โดดเด่นในการเป็นชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง มีการจัดการระบบสวัสดิการชุมชนที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งนำไปสู่การสร้างชุมชนให้เข้มแข็งและยั่งยืน นอกจากนี้ การใช้วัตถุดิบและกระบวนการผลิตยังเน้นวัสดุจากธรรมชาติและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม โดยมีการสะท้อนอัตลักษณ์ของแต่ละชุมชนอย่างเด่นชัด และสามารถ

ปรับผลิตภัณฑ์ให้ตอบสนองต่อตลาดที่เปลี่ยนไป ทำให้ชุมชนทั้งสองได้รับรางวัลการพัฒนาชุมชนระดับประเทศ และสามารถเป็นตัวอย่างให้ชุมชน อื่น ๆ มาศึกษาดูงานได้

ทั้งนี้ รายงานการศึกษาฉบับนี้เห็นว่า ยังมีบางประเด็นที่ชุมชนทั้งสอง รวมถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สามารถต่อยอดการพัฒนาได้มากยิ่งขึ้น เช่น (1) การพัฒนานวัตกรรม เช่น การทำให้ผ้าไหมสามารถดูแลง่าย การได้ไหมโดยไม่ต้องฆ่าตัวไหม เป็นต้น (2) การส่งเสริมการเข้าถึงแหล่งเงินทุนของผู้ประกอบการ โดยเฉพาะในช่วงสถานการณ์โควิด-19 (3) การพัฒนาสินค้าให้ตรงกับความต้องการของตลาด ทั้งในและต่างประเทศ โดยอาจมีการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้ตรงกลุ่มเป้าหมายประเทศ/ภูมิภาคมากขึ้น (4) การเชื่อมโยงตลาดสินค้า เช่น platform ออนไลน์การจำหน่ายสินค้า ยอดนิยมในประเทศต่าง ๆ ให้เป็นตลาดของชุมชนให้ได้ (5) การพัฒนาทักษะผู้ประกอบการในด้านต่าง ๆ รวมถึง การส่งเสริมความรู้ด้านเทคโนโลยีดิจิทัลและทักษะด้านภาษา เป็นต้น (6) การส่งเสริมการถ่ายทอดภูมิปัญญาในการผลิตผ้าไหมไปสู่คนรุ่นใหม่ในวงกว้าง รวมถึงการสร้างระบบนิเวศของผ้าไหมซึ่งรวมกลุ่มต่าง ๆ ไว้ด้วยกัน เช่น ผู้ประกอบการรุ่นใหม่ ผู้วิจัย ผู้ผลิต ฯลฯ และ (7) การบูรณาการดำเนินการทุกภาคส่วนเพื่อผลักดันการขับเคลื่อนไหมไทย เพื่อให้ “ผ้าไหมไทย แข้มแข็ง ยั่งยืน และก้าวไกลสู่สากล”

สารบัญ

บทสรุปผู้บริหาร	ก
สารบัญ	ค
สารบัญตาราง	ง
สารบัญภาพ	จ
ส่วนที่ 1 บทนำ	1
1.1 ข้อมูลของพื้นที่	3
1.2 ความเป็นมา ยุทธศาสตร์ และความสำคัญของพื้นที่	4
1.3 ประเด็นศึกษาหลักเรื่อง ไหมมัดหมี: BCG วิถีใหม่ ก้าวไกลสู่สากล	6
ส่วนที่ 2 ผลการศึกษาพื้นที่	7
2.1 ผลการศึกษาพื้นที่ที่ 1 วิสาหกิจชุมชนผ้าไหมมัดหมีบ้านหัวฝาย	7
2.2 ผลการศึกษาพื้นที่ที่ 2 กลุ่มผู้ประกอบการไหมอริ้บ้านหนองหญ้าปล้อง	10
2.3 การพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการผลิตภัณฑ์ผ้าไหม	14
2.4 บทวิเคราะห์ผลการศึกษากับการขับเคลื่อน BCG Model ของจังหวัด	17
ส่วนที่ 3 บทสรุปและข้อเสนอแนะ	19
3.1 การสังเคราะห์ และสรุปผลการศึกษา	19
3.2 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย	21
บรรณานุกรม	23
ภาคผนวก	24
1. กำหนดการลงพื้นที่ตามประเด็นศึกษา	25
2. รายชื่อสมาชิก อาจารย์ที่ปรึกษา และนักวิจัยประจำกลุ่ม	26

สารบัญตาราง

ตารางที่ 1	โครงสร้างของเศรษฐกิจจังหวัดขอนแก่นปี 2562	3
------------	---	---

สารบัญภาพ

ภาพที่ 1	อุตสาหกรรมสร้างสรรค์ของประเทศไทย	2
ภาพที่ 2	วิสาหกิจชุมชนผ้าไหมมัดหมี่บ้านหัวฝาย	8
ภาพที่ 3	กรรมวิธีการผลิตผ้าไหมอีรี่	13

ส่วนที่ 1

บทนำ

ปัจจุบันรัฐบาลไทยได้กำหนดให้การขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจชีวภาพ เศรษฐกิจหมุนเวียน และเศรษฐกิจสีเขียว (Bio-Circular-Green Economy: BCG Model) หรือโมเดลเศรษฐกิจสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นวาระแห่งชาติตั้งแต่ปี 2564 เป็นต้นไป โดยแนวคิดนี้จะใช้เป็นแนวทางขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก ส่งเสริมให้เศรษฐกิจเติบโตแบบก้าวกระโดด นำไปสู่การพัฒนาประเทศที่ครอบคลุมและยั่งยืน และสอดคล้องกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งจะทำให้ประเทศไทยหลุดพ้นจากกับดักรายได้ปานกลาง รวมถึงจะทำให้ประเทศไทยบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) ขององค์การสหประชาชาติด้วย โดย B ย่อมาจาก Bio Economy หรือเศรษฐกิจชีวภาพ มุ่งเน้นการใช้ทรัพยากรชีวภาพเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม โดยเน้นการพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์มูลค่าสูง C หรือ Circular Economy คือเศรษฐกิจหมุนเวียน เป็นการนำทรัพยากรมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดและคุ้มค่าที่สุด และ G คือ Green Economy หรือเศรษฐกิจสีเขียว ซึ่งเป็นการพัฒนาเศรษฐกิจที่ไม่ได้มุ่งเน้นเพียงการพัฒนาเศรษฐกิจเท่านั้น แต่ต้องพัฒนาควบคู่ไปกับการพัฒนาสังคมและการรักษาสิ่งแวดล้อมได้อย่างสมดุลให้เกิดความมั่นคงและยั่งยืนไปพร้อมกัน

ในการขับเคลื่อน BCG Model รัฐบาลได้กำหนดยุทธศาสตร์ ปี 2564-2569 ประกอบด้วยยุทธศาสตร์ที่ 1 การสร้างความยั่งยืนของฐานทรัพยากรและความหลากหลายทางชีวภาพ ยุทธศาสตร์ที่ 2 การพัฒนาชุมชนและเศรษฐกิจฐานรากให้เข้มแข็ง ยุทธศาสตร์ที่ 3 การยกระดับอุตสาหกรรม BCG ให้แข่งขันได้อย่างยั่งยืน และยุทธศาสตร์ที่ 4 การสร้างความสามารถในการตอบสนองต่อกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลก ทั้งนี้ เพื่อให้การผลักดันการขับเคลื่อน BCG Model และแผนยุทธศาสตร์มีผลสัมฤทธิ์อย่างเป็นรูปธรรม การดำเนินการจะต้องได้รับการประสานความร่วมมือจากทุกภาคส่วน จากภาครัฐ ทั้งส่วนกลางและระดับท้องถิ่น ภาคเอกชน และภาคประชาสังคมและชุมชน

รายงานการศึกษานี้จะนำเสนอตัวอย่างการขับเคลื่อน BCG Model ภายใต้ยุทธศาสตร์ที่ 2 การพัฒนาชุมชนและเศรษฐกิจฐานรากให้เข้มแข็ง และยุทธศาสตร์ที่ 3 การยกระดับอุตสาหกรรม BCG ให้แข่งขันได้อย่างยั่งยืน ภายใต้หัวข้อ “เศรษฐกิจสร้างสรรค์” โดยทำการศึกษาพื้นที่จังหวัดขอนแก่น ก่อนอื่นเราต้องทำความเข้าใจกับ “เศรษฐกิจสร้างสรรค์” หรือ “Creative Economy” ซึ่งเป็นคำที่กล่าวถึงแพร่หลายในช่วง 20 ปีที่ผ่านมา โดยมีที่มาจากหนังสือของจอห์น ฮาวกินส์ (John

Howkins) ที่มีชื่อว่า “The Creative Economy : How People Make Money from Ideas” ซึ่งจัดพิมพ์ขึ้นในปี 2544 โดยมีแนวคิดเกี่ยวกับระบบเศรษฐกิจใหม่ซึ่งจะเข้ามาแทนที่ระบบเศรษฐกิจที่เน้นการผลิตและการใช้ทรัพยากร เปลี่ยนมาเป็นระบบเศรษฐกิจที่พึ่งพาความคิดสร้างสรรค์ (creativity) จินตนาการ และไอเดียใหม่ ๆ ของปัจเจกบุคคล มาใช้ประโยชน์เชิงพาณิชย์ เพื่อสร้างคุณค่าและมูลค่าเพิ่ม (value creation) ทางเศรษฐกิจ และยกระดับและเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันทางเศรษฐกิจของประเทศ โดยในปี 2564 นี้ สหประชาชาติได้ประกาศให้เป็นปีแห่งเศรษฐกิจสร้างสรรค์เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (International Year of Creative Economy for Sustainable Development)

ในส่วนของประเทศไทยนั้น เศรษฐกิจสร้างสรรค์ในบริบทประเทศไทย¹ คือการพัฒนาเศรษฐกิจบนพื้นฐานของการสร้างและใช้องค์ความรู้ ความคิดสร้างสรรค์ และทรัพย์สินทางปัญญาที่เชื่อมโยงกับพื้นฐานทางวัฒนธรรม การสั่งสมความรู้ของสังคม เทคโนโลยีและนวัตกรรม ในการผลิตสินค้าและบริการใหม่เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ โดยอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ของประเทศไทยประกอบด้วย 15 สาขา² คือ (1) งานฝีมือและหัตถกรรม (2) ดนตรี (3) ศิลปะการแสดง (4) ทัศนศิลป์ (5) ภาพยนตร์ (6) การแพร่ภาพและกระจายเสียง (7) การพิมพ์ (8) ซอฟต์แวร์ (9) การโฆษณา (10) การออกแบบ (11) การให้บริการด้านสถาปัตยกรรม (12) แฟชั่น (13) อาหารไทย (14) การแพทย์แผนไทย และ (15) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ภาพที่ 1 อุตสาหกรรมสร้างสรรค์ของประเทศไทย

ที่มา: สำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์

¹ อาคม เต็มพิทยาไพสิฐ, “เศรษฐกิจสร้างสรรค์ของไทย”, (28 มีนาคม 2554).

² พระราชกฤษฎีกาจัดตั้งสำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (องค์การมหาชน) พ.ศ. 2561

1.1 ข้อมูลของพื้นที่

จังหวัดขอนแก่นเป็นจังหวัดที่ตั้งภาคตะวันออกเฉียงเหนือ อยู่ห่างจากกรุงเทพมหานคร ประมาณ 450 กิโลเมตร จังหวัดขอนแก่นถือเป็นจังหวัดที่มีขนาดใหญ่ โดยมีพื้นที่ 10,885.99 ตาราง กิโลเมตร และมีจำนวนประชากรประมาณ 1,802,872 คน (อันดับที่ 4 ของประเทศ) นอกจากนี้ยังเป็นจังหวัดที่เป็นศูนย์กลางของภาคอีสานที่มีความโดดเด่นในเกือบทุกด้านของภูมิภาค โดยเฉพาะด้านการศึกษาและเทคโนโลยี รวมถึงมีทรัพยากรทางธรรมชาติที่ค่อนข้างอุดมสมบูรณ์ เนื่องจากพื้นที่อยู่ในเขตของกลุ่มน้ำหลัก 2 กลุ่มน้ำ คือ กลุ่มน้ำมูลและกลุ่มน้ำชี ลักษณะภูมิประเทศเป็นพื้นที่ภูเขาสูงทางทิศตะวันตก ในเขตของเขาค้อกระดิ่งและเทือกเขาเพชรบูรณ์ ส่วนทางทิศตะวันออกและทิศตะวันออกเฉียงใต้ มีลักษณะสูงต่ำ สลับกันเป็นลูกคลื่นลาดเทไปทาง ทิศตะวันออกและทิศใต้ของจังหวัด มีแม่น้ำสายสำคัญ คือ แม่น้ำชีและแม่น้ำพอง ที่เหมาะสมต่อการทำการเกษตรกรรมและการท่องเที่ยว โดยสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญ ได้แก่ พระมหาธาตุแก่นนคร บึงแก่นนคร อุทยานแห่งชาติน้ำพอง อุทยานแห่งชาติภูเก้า-ภูพานคำ พิพิธภัณฑ์ไดโนเสาร์ภูเวียง เป็นต้น

โครงสร้างเศรษฐกิจจังหวัดขอนแก่น จากข้อมูลล่าสุด ณ ปี 2562 พบว่าเศรษฐกิจจังหวัดขอนแก่นมีมูลค่า 214,017.7 ล้านบาท เป็นอันดับที่ 2 ของเศรษฐกิจภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 13.4 ของเศรษฐกิจภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 1.3 ของเศรษฐกิจทั้งประเทศ หากพิจารณาโครงสร้างเศรษฐกิจจังหวัดขอนแก่น พบว่า ภาคอุตสาหกรรม เป็นตัวขับเคลื่อนเศรษฐกิจ ด้วยสัดส่วนร้อยละ 32.5 ของเศรษฐกิจจังหวัด รองลงมา คือ ภาคบริการ โดยเฉพาะสาขาค้าส่งค้าปลีก สาขาการศึกษา และสาขาการเงิน ที่มีสัดส่วนร้อยละ 13.7 12.2 และ 6.5 ของเศรษฐกิจจังหวัดขอนแก่น ตามลำดับ

ตารางที่ 1 โครงสร้างของเศรษฐกิจจังหวัดขอนแก่นปี 2562

เศรษฐกิจจังหวัดขอนแก่น ปี 2562	มูลค่า (ล้านบาท)	สัดส่วน	อัตราการ การขยายตัว
Gross provincial product	214,017.7	100.0%	-0.8%
Manufacturing	69,499.0	32.5%	-5.0%
Wholesale and retail trade and repair of motor vehicles	29,278.5	13.7%	2.9%
Education	26,045.6	12.2%	1.5%
Agriculture, forestry and fishing	21,772.0	10.2%	-7.2%
Financial and insurance activities	13,936.3	6.5%	5.2%
Public administration and defence; compulsory social security	8,817.5	4.1%	-2.1%
Human health activities	8,704.9	4.1%	2.0%
Real estate activities	7,914.5	3.7%	0.0%
Construction	7,005.7	3.3%	-1.3%

เศรษฐกิจจังหวัดขอนแก่น ปี 2562	มูลค่า (ล้านบาท)	สัดส่วน	อัตรา การขยายตัว
Accommodation and food service activities	5,373.6	2.5%	10.9%
Transportation and storage	5,307.3	2.5%	4.4%
Electricity, gas, steam and air conditioning supply	2,841.9	1.3%	8.3%
Information and communication	2,321.7	1.1%	41.8%
Other service activities	1,499.6	0.7%	-3.0%
Mining and quarrying	1,292.3	0.6%	6.1%
Administrative and support service activities	895.0	0.4%	8.6%
Water supply; sewerage, waste management and remediation activities	788.0	0.4%	5.1%
Arts, entertainment and recreation	493.2	0.2%	15.1%
Professional, scientific and technical activities	231.1	0.1%	17.3%

ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

1.2 ความเป็นมา ยุทธศาสตร์ และความสำคัญของพื้นที่

จังหวัดขอนแก่นได้ดำเนินการจัดทำแผนพัฒนาจังหวัดขอนแก่น พ.ศ. 2561-2565 ฉบับทบทวน ปี พ.ศ. 2565 ให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบันและสอดคล้องกับการขับเคลื่อน BCG Model ซึ่งแผนพัฒนานี้จะใช้เป็นกรอบทิศทางพัฒนาจังหวัดขอนแก่น โดยมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนในจังหวัด และการทำงานเครือข่ายกับทุกภาคส่วน โดยมีคณะทำงาน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความมั่นคง ด้านการพัฒนาเมืองอัจฉริยะ (Smart City) และการส่งเสริมการเป็นเมืองประชุมสัมมนา (MICE City) ได้ร่วมกันจัดทำแผนพัฒนาให้มีความสอดคล้องเชื่อมโยงระหว่างสภาพปัญหาและความต้องการของประชาชน ครอบคลุมในทุกมิติของการพัฒนาจังหวัด

จากข้อได้เปรียบด้านต้นทุนทางวัฒนธรรม ประเพณีและประวัติศาสตร์ จังหวัดขอนแก่นจึงมีผู้ประกอบการและคนทำงานสร้างสรรค์อยู่ในพื้นที่เป็นจำนวนมาก ไม่ว่าจะเป็นศิลปินในสาขาจิตรกรรม ประติมากรรม และกลุ่มศิลปินพื้นบ้าน นอกจากนี้ ยังเป็นที่ตั้งของสถานศึกษาขนาดใหญ่ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งมีความพร้อมในการพัฒนาศักยภาพของบุคลากร ปัจจุบันเหล่านี้มีส่วนสำคัญในการรองรับการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ซึ่งสามารถต่อยอดและขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ที่ 2 การพัฒนาชุมชนและเศรษฐกิจฐานรากให้เข้มแข็ง และยุทธศาสตร์ที่ 3 การยกระดับอุตสาหกรรม BCG ให้แข่งขันได้อย่างยั่งยืน ภายใต้ BCG Model

ในส่วนของเศรษฐกิจสร้างสรรค์ งานหัตถกรรมถือเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตคนขอนแก่น โดยเฉพาะความผูกพันกับการทอผ้า การเลี้ยงหม่อนไหม โดยการทอผ้าไหมมัดหมี่ถือว่าเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์สืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น และมีประวัติศาสตร์สืบทอดที่ยาวนานกว่า 200 ปี

จังหวัดขอนแก่นได้มีนโยบายในการส่งเสริมผ้ามัดหมี่ จนเมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2561 สภามหกรรมโลก ซึ่งเป็นองค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไรที่ได้รับการสนับสนุนจากยูเนสโก (UNESCO) ประกาศรับรองให้ จังหวัดขอนแก่นเป็น “นครหัตถกรรมโลกแห่งผ้ามัดหมี่” (WWC-World Craft City for Ikat (Mudmee))

การส่งเสริมผ้ามัดหมี่ของจังหวัดขอนแก่นมีการบูรณาการความร่วมมือภาคีเครือข่าย ทั้งหน่วยงานภาครัฐ เอกชน และสถาบันการศึกษา ซึ่งสามารถแบ่งองค์ประกอบเป็น 10 ด้าน และ หน่วยงานองค์กรที่รับผิดชอบประกอบด้วย

1) ด้านวัตถุดิบ (เส้นไหม/เส้นด้าย) การปลูก การทอผ้า การสร้างผลิตภัณฑ์ ได้แก่ ศูนย์หม่อนไหมเฉลิมพระเกียรติฯ จังหวัดขอนแก่น สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด สำนักงานพาณิชย์ จังหวัด สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัด สำนักงานเกษตรจังหวัด และภาคเอกชน

2) ด้านวิจัย พัฒนา ถ่ายทอดเทคโนโลยี ได้แก่ ศูนย์ความเป็นเลิศอุตสาหกรรมไมซ์ฯ (CEMBEI) มหาวิทยาลัยขอนแก่น และวิทยาลัยการอาชีพขอนแก่น

3) ด้านพิพิธภัณฑ์และศูนย์เรียนรู้ ได้แก่ ศูนย์หม่อนไหมเฉลิมพระเกียรติฯ จังหวัดขอนแก่น และศูนย์วัฒนธรรม มหาวิทยาลัยขอนแก่น

4) ด้านการออกแบบ ได้แก่ สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด ศูนย์ออกแบบสร้างสรรค์งานออกแบบขอนแก่น (TCDC) สถาบันสิ่งทอ และทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

5) ด้านการตลาดและศูนย์การแสดงสินค้ากลาง ได้แก่ สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด สำนักงานพาณิชย์จังหวัด ศูนย์ความเป็นเลิศอุตสาหกรรมไมซ์ฯ (CEMBEI) มหาวิทยาลัยขอนแก่น และเทศบาลนครขอนแก่น

6) ด้านวิชาการ (ตรวจโรคและตรวจรับรองมาตรฐาน) ได้แก่ ศูนย์หม่อนไหมเฉลิมพระเกียรติฯ จังหวัดขอนแก่น ศูนย์วิจัยและพัฒนาเมล็ดพันธุ์พืชขอนแก่น

7) ด้านส่งเสริมการท่องเที่ยว ได้แก่ สำนักงานท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด MICE TCEB ศูนย์ความเป็นเลิศอุตสาหกรรมไมซ์ฯ (CEMBEI) คณะบริหารธุรกิจและการบัญชีมหาวิทยาลัยขอนแก่น สมาคมธุรกิจการท่องเที่ยวจังหวัด สายการบิน และโรงแรมทุกแห่งในจังหวัดขอนแก่น

8) ด้านการคมนาคมขนส่ง การติดต่อสื่อสาร การประชาสัมพันธ์และการท่องเที่ยว ได้แก่ สำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัด สำนักงานท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด เทศบาลนครขอนแก่น และสำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) จังหวัดขอนแก่น

9) ด้านพันธกรรมและการอนุรักษ์ ได้แก่ ศูนย์หม่อนไหมเฉลิมพระเกียรติฯ ศูนย์วิจัยและพัฒนาเมล็ดพันธุ์พืช สำนักวิจัยและพัฒนาการเกษตร เขตที่ 3 สำนักงานเกษตรจังหวัด สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด คณะเกษตรศาสตร์ ศูนย์วัฒนธรรม มหาวิทยาลัยขอนแก่น และศูนย์ส่งเสริมศิลปาชีพ ระหว่างประเทศ (องค์การมหาชน) (SACICT)

10) ด้านการปกป้องทรัพย์สินทางปัญญา มีการสร้างตราสัญลักษณ์ (Brand logo) เพื่อให้มีเอกลักษณ์เป็นที่จดจำและสร้างมูลค่าสินค้า เพื่อเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (Geographical Indication: GI) ดำเนินการโดยสำนักงานพาณิชย์จังหวัด

1.3 ประเด็นศึกษาหลักเรื่อง ไหมมัดหมี่: BCG วิถีใหม่ ก้าวไกลสู่สากล

รายงานการศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอผลการศึกษากับการขับเคลื่อน BCG Model ของจังหวัดขอนแก่น และนำเสนอข้อเสนอแนะเชิงนโยบายที่เกี่ยวข้อง ภายใต้หัวข้อ “ไหมมัดหมี่: BCG วิถีใหม่ ก้าวไกลสู่สากล” ซึ่งหัตถกรรมเป็นหนึ่งในสาขาของเศรษฐกิจสร้างสรรค์ที่จังหวัดขอนแก่นมีความโดดเด่นและมีศักยภาพในระดับสากล และสอดคล้องกับการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ภายใต้ BCG Model ซึ่งนโยบายส่งเสริมผ้ามัดหมี่ของจังหวัดขอนแก่นมีส่วนสำคัญในการสร้างโอกาสให้กับผู้ประกอบการในการเข้าสู่ตลาดทั้งในประเทศและต่างประเทศ การยกระดับคุณภาพและมาตรฐานผลิตภัณฑ์ผ้า การพัฒนาการออกแบบที่ทันสมัย จนในปี 2562 ได้มีการพัฒนาลายอัตลักษณ์ผ้าไหมมัดหมี่ประจำจังหวัดขอนแก่น เรียกว่า “ลายแคนแก่นคูณ” รวมไปถึงการพัฒนาการเรียนการสอนของโรงเรียน OTOP การเชื่อมโยงการท่องเที่ยวถนนสายไหมและหมู่บ้านหม่อนไหมของจังหวัด ซึ่งนอกจากจะเป็นการสร้างอาชีพและรายได้ให้กับชุมชน และสนับสนุนการท่องเที่ยวผลิตภัณฑ์ชุมชนแล้ว ยังเป็นการเพิ่มศักยภาพทางเศรษฐกิจของจังหวัดและประเทศอีกด้วย โดยระหว่างเดือนตุลาคม 2562 ถึงเดือนพฤศจิกายน 2563 มีมูลค่าที่เกิดขึ้นจากผลิตภัณฑ์ประเภทผ้าจำนวนกว่า 4,737 ล้านบาท

ส่วนที่ 2

ผลการศึกษาพื้นที่

ตามที่ได้นำเสนอในส่วนที่ 1 งานหัตถกรรมเป็นหนึ่งในสาขาของเศรษฐกิจสร้างสรรค์ที่ขอนแก่นมีความโดดเด่นและมีศักยภาพในระดับสากล โดยรายงานการศึกษาฉบับนี้จะนำเสนอผลการศึกษาพื้นที่ในสาขาผ้าไหมซึ่งเป็นงานหัตถกรรมสำคัญของขอนแก่นจนนำไปสู่การประกาศให้ “ขอนแก่นเป็นนครหัตถกรรมโลกแห่งผ้ามัดหมี่” โดยรายงานได้นำเสนอผลการศึกษาพื้นที่ ได้แก่ วิสาหกิจชุมชนผ้าไหมมัดหมี่บ้านหัวฝาย ตำบลปอแดง อำเภอชนบท และกลุ่มผู้ประกอบการไหมอีร์บ้านหนองหญ้าปล้อง ตำบลโพนเพ็ก อำเภอมัญจาคีรี รวมทั้งนำเสนอผลการรับฟังแนวทางการพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการผลิตภัณฑ์ผ้าไหม จากผู้แทนหน่วยงานภาครัฐของจังหวัดขอนแก่น ได้แก่ สำนักงานพัฒนาชุมชน สำนักงานพาณิชย์ และสำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬา เพื่อไปสู่การจัดทำบทวิเคราะห์ผลการศึกษากับการขับเคลื่อน BCG Model ของจังหวัด

2.1 ผลการศึกษาพื้นที่ที่ 1 วิสาหกิจชุมชนผ้าไหมมัดหมี่บ้านหัวฝาย

2.1.1 ความเป็นมา

วิสาหกิจชุมชนผ้าไหมมัดหมี่บ้านหัวฝาย ตำบลปอแดง อำเภอชนบท จังหวัดขอนแก่น เริ่มจากการก่อตั้งเป็นกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรเมื่อปี 2527 มีสมาชิกแรกตั้งจำนวน 27 คน และในปี 2558 กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรขอจดทะเบียนเป็น “วิสาหกิจชุมชนผ้าไหมมัดหมี่ บ้านหัวฝาย” (วิสาหกิจชุมชนฯ) ปัจจุบันมีสมาชิกจำนวน 165 คน เลี้ยงไหมกว่า 200 คน เดิมคนในชุมชนมีอาชีพทำการเกษตรหลากหลาย เช่น ทำนา ทำไร่ ปลูกหม่อนเลี้ยงไหมและการทอผ้า ในขณะที่การทอผ้าไหมสำหรับใช้เป็นของขวัญและทอใช้ในครัวเรือนเท่านั้น จนกระทั่งปี 2516 สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง สมัยดำรงพระอิสริยยศสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินเยือนพื้นที่ และทรงได้เห็นผ้าลายน้ำพองซึ่งเป็นลายเอกลักษณ์ของบ้านหัวฝาย ได้ทรงขอให้ทอผ้าผืนและส่งไปให้ที่พระราชวังสวนจิตรลดา ภายหลังจากนั้น ชุมชนจึงมีการรวมกลุ่มกันอย่างเป็นรูปธรรมจริงจังเพื่อผลิตเส้นไหมดิบและทอผ้าไหมเป็นผืนส่งพระราชวังสวนจิตรลดา ทำให้กลุ่มมีสมาชิกเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ในภายหลังมูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ได้รับเป็นสมาชิกของศูนย์ส่งเสริมศิลปาชีพระหว่างประเทศ

วิสาหกิจชุมชนฯ มีโครงสร้างการบริหารงานของกลุ่มชัดเจน สมาชิกทุกคนร่วมกัน ทำกิจกรรมการทอผ้าไหม และกิจกรรมทางการเกษตร และเข้าร่วมอบรมเพื่อพัฒนาศักยภาพของ สมาชิกตามที่ทางกลุ่มหรือหน่วยงานต่าง ๆ ให้การสนับสนุน เช่น การฝึกอบรม เรียนรู้ เพื่อให้เกิด ทักษะมีบทบาทในชุมชน เช่น เป็นคณะกรรมการแม่บ้านเกษตรกร ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน สมาชิก อสม. กรรมการกองทุนหมู่บ้าน กองทุนแม่ของแผ่นดิน ผู้นำกิจกรรมดีเด่นระดับประเทศ ศิลปินโอท็อป ปี 2561 คณะกรรมการกองทุนบทบาทสตรี และคณะกรรมการหมู่บ้าน OTOP นวัตกรรมดี เป็นต้น วิสาหกิจชุมชนฯ มีกิจกรรมการออมทรัพย์จากการระดมหุ้นของสมาชิกทุกเดือนเพื่อเป็นเงินทุน สวัสดิการชุมชนเวียน นอกจากนี้ ยังมีการจัดการเงินทุนจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ การเกษตร (ธกส.) เพื่อเพิ่มสภาพคล่องในการบริหารกิจการวิสาหกิจชุมชน การบริหารจัดการยังมุ่งให้ คนในชุมชนต้องได้รับผลประโยชน์มากที่สุด กลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีปันผลเงินออม ปันผลเงินหุ้น ประจำปีให้สมาชิกทุกคนมีสวัสดิการคนชรา คนป่วย แม่ลาคลอด เงินช่วยการเสียชีวิต เงินดูแล คนพิการ และทุนการศึกษาให้กับสมาชิกชุมชนทุกคน ทั้งนี้ ทุกคนมีส่วนร่วมให้การทำ สาธารณประโยชน์ พัฒนาหมู่บ้านและต้อนรับคณะที่มาเยือน

ภาพที่ 2 วิสาหกิจชุมชนผ้าไหมมัดหมี่บ้านหัวฝาย

2.1.2 กิจกรรมของวิสาหกิจชุมชนฯ

วิสาหกิจชุมชนฯ ได้ดำเนินกิจกรรมกลุ่มเกี่ยวกับการทอผ้าไหม ปลูกหม่อน เลี้ยงไหม ครบวงจร เพื่อเป็นการลดต้นทุนในการผลิต ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานราชการ เอกชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต่าง ๆ เป็นอย่างดี นอกจากนี้ วิสาหกิจชุมชนฯ ได้มีการสร้างเครือข่ายกับกลุ่มผู้ปลูกหม่อนเลี้ยงไหมในชุมชน ระดับตำบล ระดับอำเภอ ระดับจังหวัด สามารถเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์โดยการทอผ้าไหมมัดหมี่ลายต่าง ๆ มีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับ โดยเฉพาะ “ไหมแถมหมี่” ภายใต้แนวคิด “บูรณาการลดรายจ่ายมัดหมี่ สร้างสรรค์สิ่งดี ๆ สู่สากล ปัจจุบันวิสาหกิจชุมชนฯ มีความเข้มแข็งมากจากฝีมือการผลิตผ้าไหมระดับเยี่ยมเป็นผลิตภัณฑ์ระดับ 5 ดาว และได้รับการคัดเลือกให้เป็นหมู่บ้าน OTOP Village Champion (OVC)

นอกจากเป็นแหล่งผลิตผ้าไหมครบวงจรแล้ว วิสาหกิจชุมชนผ้าไหมมัดหมี่บ้านหัวฝาย ยังเป็นแหล่งเรียนรู้การทอผ้าและจุดสร้างมูลค่าเพิ่มจากผลิตภัณฑ์ผ้า ทอให้กับอำเภอชนบทและจังหวัดขอนแก่น เป็นแหล่งดูงานของคณะทั้งไทยและต่างชาติ นักเรียนและนักศึกษา มีการจัดอบรมกรรมวิธีการผลิตผ้าไหมให้กับเด็กนักเรียนในชุมชนปีละ 2 ครั้ง อีกทั้งมีกิจกรรมครูอาสา มีสมาชิกไปสอนในอำเภออื่น ๆ ในขอนแก่น สอนทักษะพื้นฐานในการทอผ้า สอนวิธีสาวไหม ฟอกไหม เทคนิคต่าง ๆ รวมทั้งจัดการประกวดผลงานทอผ้าไหมของนักเรียนที่ผ่านการอบรม นอกเหนือจากผ้าไหมแล้ว วิสาหกิจชุมชนฯ ยังมีการผลิตแหล่งอาหารโปรตีนสูงจากหนอนไหม (ดักแด้) ส่งเสริมการปลูกหม่อนกินผลและแปรรูปน้ำสมุนไพรอัลเบอร์รี่ ส่งเสริมการทำสารชีวภัณฑ์ใช้ในผัก นาข้าว พืชไร่ และพืชสวน

2.1.3 สินค้าและผลิตภัณฑ์

ผ้าไหมแถมหมี่เป็นภูมิปัญญาโบราณของชุมชนบ้านหัวฝาย เป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดขอนแก่น มีลวดลายใหญ่กว่ามัดหมี่ทั่วไป ใช้สีธรรมชาติมาแถมพู่กันระบายลงไปบนเส้นไหมลายจึงไม่ละเอียดมากเท่ากับการมัดแต่ก็เป็นศิลปะที่มีเอกลักษณ์ ทำได้ไม่ยากและคนที่มิฝีมือปานกลาง ก็ทำได้ โดยที่ลวดลายงานเหมือนกราฟฟิกจึงเป็นการตอบโจทย์ลูกค้ารุ่นใหม่ มีดีไซน์เนอร์ไทยมาช่วยออกแบบและสร้างสรรค์ลวดลายใหม่ ๆ ปัจจุบัน มีฐานผลิตอีก 4 แห่งในจังหวัดขอนแก่น นอกเหนือจากบ้านหัวฝาย โดยเมื่อปี 2555 ผ้าไหมแถมหมี่ของวิสาหกิจชุมชนฯ ชนะรางวัลอันดับสองของการประกวดผลงานของเครือข่ายองค์ความรู้ของกรมพัฒนาชุมชน และต่อมาได้รับมาตรฐานการผลิตสำคัญเช่น OTOP 5 ดาว OTOP Select ตรานกยูงพระราชทาน ล่าสุด ได้รับรางวัลวิสาหกิจชุมชนระดับประเทศปี 2562

นอกจากทอผ้าขายเป็นผืน ๆ แล้ว สมาชิกวิสาหกิจชุมชนฯ มีการนำผ้าไปแปรรูปเป็นกระเป๋า หมวก หน้ากากอนามัย ผ้าพันคอและผ้าคลุมไหล่ สมาชิกได้เข้าร่วมอบรมกับหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อพัฒนาสินค้าอย่างต่อเนื่อง เช่น หลักสูตรของ TCDC กรมพัฒนาธุรกิจ และกรมพัฒนาชุมชน มีการออกแบบและสร้างสรรค์ลวดลายใหม่ ๆ เช่น ลายแคนแก่นคูณ ซึ่งเป็นเอกลักษณ์

ขอนแก่น มีลายแคนและตรงกลางเป็นดอกคูณ ล้ำสุด สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าสิริวัณณวรี นารีรัตนราชกัญญา ได้ทรงพระราชทาน “ลายขอเจ้าฟ้าสิริวัณณวรีฯ” รูปตัว S ให้กลุ่มฯ ออกแบบ และทอเพื่อเข้าประกวด ซึ่งจะนำไปเสนอพระองค์ฯ ในปลายเดือนตุลาคม ศกนี้ วิชาหกิจชุมชนฯ ได้เข้าร่วมงานแสดงสินค้าเป็นประจำ เช่น OTOP City บ้านและสวนแฟร์ นอกจากนี้ หน่วยงานภาครัฐ ได้ให้ความช่วยเหลือเรื่องการตลาดออนไลน์ ให้การอบรมช่องทางขายและพัฒนาทักษะตลาดออนไลน์ เช่น เฟสบุ๊ค และอินสตาแกรม สุภาณีไหมไทย

คุณสุภาณี ภูแล่นกี ประธานกลุ่มที่ให้เกียรตินำการศึกษาในงานในครั้งนี้ ได้ให้ข้อมูลว่า ปัญหาและอุปสรรคของผ้าไหมมัดหมี่บ้านหัวฝาย คือมีต้นทุนในการผลิตสูง ส่งผลให้มีราคาแพง ถึงแม้ว่าชุมชนจะพยายามลดต้นทุนด้วยการดำเนินการผลิตครบวงจร ได้แก่ การปลูกหม่อน การเลี้ยงไหม การสาวไหม การทอผ้า และการจัดจำหน่าย แต่ต้นทุนก็ยังมีสูง ซึ่งเป็นข้อเสียเปรียบในการขยาย ตลาดสินค้า นอกจากนี้ การระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา (โควิด-19) ส่งผลกระทบอย่างมากต่อ รายได้ของชุมชน ในช่วงที่เศรษฐกิจซบเซา ยอดขายของกลุ่มฯ ก็ลดลงไปด้วย ทำให้ขาดเงินทุนและ ต้องนำเงินออมออกมาใช้ ในการนี้ ใหม่ ๆ เช่น ซึ่งจะช่วยให้ผลิตภัณฑ์ขายได้ดีขึ้น ทั้งนี้ วิชาหกิจ ชุมชนฯ ได้มีข้อเสนอให้ภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้การสนับสนุนการดำเนินงาน ดังนี้

- 1) การสนับสนุนงบประมาณการอบรมให้ผู้ประกอบการ เช่น การจัดหลักสูตรเพื่อ เสริมความรู้ในการผลิตและออกแบบผลิตภัณฑ์
- 2) การสนับสนุนแหล่งเงินทุนให้ผู้ประกอบการ เช่น เงินกู้ดอกเบี้ยต่ำหรือมี เงื่อนไขผ่อนปรน
- 3) การส่งเสริมการทำวิจัยและการพัฒนาผลิตภัณฑ์โดยใช้นวัตกรรมใหม่ ๆ เพื่อนำมาพัฒนาคุณภาพของผลิตภัณฑ์ แกะไขข้อบกพร่อง เช่น ผ้าไหมที่ยับยาก วิธีทำให้ผ้าไหมดูแลรักษา ได้ง่ายยิ่งขึ้น รวมทั้งการพัฒนาการผลิตเพื่อลดต้นทุน
- 4) การสนับสนุนในการหาตลาดใหม่และการทำการตลาดทั้งในประเทศและ ต่างประเทศ รวมทั้งการส่งเสริมการขายออนไลน์

2.2 ผลการศึกษาพื้นที่ที่ 2 กลุ่มผู้ประกอบการไหมอีรีบ้านหนองหญ้าปล้อง

2.2.1 ความเป็นมา

กลุ่มผู้ประกอบการไหมอีรีบ้านหนองหญ้าปล้อง (กลุ่มฯ) ตำบลโพนเพ็ก อำเภอมัญจาคีรี จังหวัดขอนแก่น จัดตั้งขึ้นเมื่อปี 2544 ผลิตผ้ามัดหมี่ย้อมสีเคมีเป็นหลักเพื่อสร้างรายได้ เสริมให้แก่ชุมชน ต่อมา เมื่อปี 2545 กลุ่มฯ ได้เปลี่ยนแนวทางการดำเนินการ โดยพยายามค้นหา จุดเด่น/เอกลักษณ์และ niche ของตนในตลาดผ้าไหมจังหวัดซึ่งมีภาวะการแข่งขันสูง และหันมาเน้น การใช้ประโยชน์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นและทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นอย่างครบวงจร ด้วยการสนับสนุน

ทางด้านการวิจัยและพัฒนาจากมหาวิทยาลัยขอนแก่น (คณะเกษตรศาสตร์) กลุ่มฯ จึงเริ่มผลิตผ้ามัดหมี่ที่ทำมาจากใยของไหมสายพันธุ์ป่าที่เรียกว่า “ไหมอีรี่” และนำผ้าดังกล่าวไปย้อมสีธรรมชาติจากพันธุ์พืช ผลไม้และใบหญ้าที่หาได้ง่ายในท้องถิ่น รวมถึงการพัฒนาเทคนิคการผลิตใหม่ ๆ เช่น การหมักโคลน เป็นต้น

กลุ่มผู้ประกอบการไหมอีรี่บ้านหนองหญ้าปล้องขึ้นทะเบียนกับสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอมัญจาคีรีเป็นกลุ่มผู้ผลิต/ผู้ประกอบการ OTOP กลุ่มดังกล่าว³ ประกอบด้วยกลุ่มย่อย 5 กลุ่ม ได้แก่ (1) กลุ่มทอผ้าบ้านหนองหญ้าปล้อง (2) กลุ่มทอผ้าฝ้ายย้อมสีธรรมชาติ (3) กลุ่มผ้าฝ้ายมัดย้อม (4) กลุ่มผู้ประกอบการผลิตผ้าไหมย้อมสีธรรมชาติ และ (5) กลุ่มผู้ประกอบการผลิตผ้าไหมอีรี่ย้อมสีธรรมชาติ คณะผู้จัดทำรายงานการศึกษาฉบับนี้ได้มีโอกาสศึกษาดูงานผ่านทางออนไลน์กับกลุ่มทอผ้าบ้านหนองหญ้าปล้อง ซึ่งนางทองเลิศ สอนจันทร์ ประธานกลุ่มฯ ได้ให้เกียรตินำการศึกษาดูงาน

2.2.2 กิจกรรมและผลิตภัณฑ์ของกลุ่มฯ

สมาชิกของกลุ่มมีการแบ่งงานที่ชัดเจนตามความถนัดของสมาชิก ปัจจุบันมีทั้งหมด 250 ครัวเรือน ทำหน้าที่ผลิตครบวงจร ได้แก่ การปลูกหม่อน การเลี้ยงไหม การสาวไหม การทอผ้า และการจัดจำหน่าย ผ้าไหมอีรี่ถือเป็นงานที่มีเอกลักษณ์โดดเด่นและเป็นภูมิปัญญาเฉพาะของกลุ่มฯ ไหมอีรี่กินใบมันสำปะหลัง และมีคุณสมบัติและเอกลักษณ์เฉพาะ ได้แก่ โตเร็ว ทนต่อโรค เลี้ยงในอากาศร้อนชื้น ได้ดี ตัวใหญ่และมีตุ้มหนาม (โดยเฉพาะเมื่อเทียบกับไหมพันธุ์พื้นบ้านไทย ไหมอีรี่จะโตกว่าเท่าตัว และพันธุ์ที่เพาะเลี้ยงที่บ้านหนองหญ้าปล้องมีขนาดใหญ่ที่สุดในจังหวัดขอนแก่น) เส้นใยจากไหมอีรี่จึงมีความหนา นุ่มและเหนียว มี texture หรือเป็นปุมปมและมีความเงามันเล็กน้อย ผ้าที่ผลิตจากไหมอีรี่จะสามารถระบายอากาศได้ดี ทำให้ผู้สวมใส่เย็นสบายช่วงฤดูร้อนและอบอุ่นในช่วงฤดูหนาว และดูแลง่ายด้วยการซักมือ ซึ่งทั้งหมดนี้ช่วยสร้างความแตกต่างให้กับผลิตภัณฑ์ของกลุ่มทอผ้าบ้านหนองหญ้าปล้องได้เป็นอย่างดี

กลุ่มผู้ประกอบการไหมอีรี่บ้านหนองหญ้าปล้องดำเนินกิจการตั้งแต่ต้นน้ำถึงปลายน้ำครบวงจร เน้นการทำด้วยมือในทุกขั้นตอน และความเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ตั้งแต่ (ก) การเพาะเลี้ยงไหมอีรี่ โดยการนำใบมันสำปะหลังจากท้องถิ่นมาเลี้ยงไหม (แทนที่จะทิ้งไป ซึ่งช่วยลด “ขยะ” ไปด้วยในตัว) ทั้งนี้ มันสำปะหลังเป็นพืชหลักของท้องถิ่น มีพื้นที่ปลูกกว่า 2000 ไร่ รวมกว่า 250 ครัวเรือน ดังนั้น การดำเนินการเช่นนี้จึงสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและการประกอบอาชีพของคนในท้องถิ่นเป็นอย่างดี ปัจจุบัน ผู้เพาะเลี้ยงไหมอีรี่ในพื้นที่มีการรวมตัวกันเพื่อจัดตั้งวิสาหกิจชุมชนเข้มแข็ง ซึ่งสร้างรายได้ให้ผู้เพาะเลี้ยงฯ หลายหมื่นบาทต่อเดือน โดยมีพ่อค้าคนกลางเข้ามารับซื้อไหมถึงชุมชนด้วย (ข) การสาวไหมอีรี่ ซึ่งมีความหนาและเหนียว ด้วยมือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นและเทคนิคพิเศษ อาทิ

³ ประดิษฐ์ นัตทะยาย และอนุวัฒน์ พลทิพย์, “ขอนแก่น: เมืองหัตถกรรมโลกแห่งผ้ามัดหมี่”, 7 กันยายน 2564.

การใช้น้ำต่างชนิดและไฟที่ไม่แรงจนเกินไป (ค) การย้อมสีธรรมชาติ โดยนำผักผลไม้และพืชต่าง ๆ จากในท้องถิ่นมาใช้ (และในบางกรณีแทนที่จะทิ้ง) อาทิ เปลือกมังคุด (เพื่อย้อมเป็นสีม่วงน้ำตาล) เปลือกประดู่ (เพื่อย้อมเป็นสีชมพูน้ำตาล) ใบมะม่วง (เพื่อย้อมเป็นสีเขียวมะนาว) ผาง (เพื่อย้อมเป็นสีชมพู ม่วง ส้ม) และกระถิน (เพื่อย้อมเป็นสีเหลือง) ผสมกับสารส้ม เกลือและน้ำอุ่น ต้มด้วยไฟปานกลางประมาณ 25-30 นาที เพื่อป้องกันไม่ให้สีตก ทั้งนี้ สำหรับสีครามนั้น กลุ่มฯ ซื้อจากเครือข่าย OTOP ที่จังหวัดสกลนคร และ (ง) การทอผ้าไหม โดยมีการประยุกต์การทอเส้นใยร่วมกับวัสดุหรือเส้นใยอื่น ๆ ทำให้เกิดการสร้างสรรค์ผลงานที่แปลกใหม่เป็นเอกลักษณ์ ตลอดจนการแปรรูปผลิตภัณฑ์ เช่น ผ้าพันคอและ ผ้าคลุมไหล่ไหมอีรี่ กระเป๋า และหมวก เป็นต้น นอกจากนี้ มีการนำวัสดุเหลือใช้กลับมาใช้ใหม่ สร้างมูลค่าเพิ่ม ลดมลพิษและกำจัดของเสีย จึงเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมด้วย อาทิ รั้วใหม่ ไปทำเส้นใยใช้แทนขนในหมอนเพื่อสุขภาพ ตัวดักแต่้ไปทอดกรอบและอัดกระป๋อง และ น้ำลูกหมอนไปหมักเป็นไวน์ ซึ่งทั้งหมดนี้ช่วยทำให้กลุ่มฯ ไม่มีปัญหาด้านต้นทุน โดยสามารถกำหนดราคาได้เอง และคู่แข่งก็น้อย

ในการดำเนินการของกลุ่มผู้ประกอบการไหมอีรี่บ้านหนองหญ้าปล้อง ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ โดยองค์การบริหารส่วนตำบลอำเภอมัญจาคีรี กลุ่มสหกรณ์ต่าง ๆ เกษตรอำเภอ ศูนย์หม่อนไหมเฉลิมพระเกียรติฯ จังหวัดขอนแก่น สำนักงานพาณิชย์และสำนักงานอุตสาหกรรมประจำจังหวัดขอนแก่น สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดขอนแก่น และสำนักงานวัฒนธรรมประจำจังหวัดขอนแก่น ซึ่งให้คำปรึกษา จัดกิจกรรมและการอบรมให้และเปิดโอกาสให้นำผลิตภัณฑ์ไปแสดงตามงานแสดงสินค้าต่าง ๆ ทั้งในประเทศและในต่างประเทศอย่างต่อเนื่อง ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มทอผ้าบ้านหนองหญ้าปล้องได้รับคัดสรรเป็นสุดยอด OTOP ไทย ปี 2560 จำนวน 3 รายการ ได้แก่ (1) ผ้าไหมมัดย้อมและหมีย้อมสีธรรมชาติ กลุ่มทอผ้าบ้านหนองหญ้าปล้อง ระดับ 5 ดาว (2) ผ้าฝ้ายมัดหมี่ย้อมสีธรรมชาติ กลุ่มทอผ้าฝ้ายย้อมสีธรรมชาติระดับ 4 ดาว และ (3) ผ้าขาวม้า กลุ่มผ้าฝ้ายมัดย้อม ระดับ 4 ดาว และในปี 2562 ได้รับรางวัลรองชนะเลิศอันดับ 1 ระดับ ดีเด่น จากการประกวดและเผยแพร่ผลการดำเนินงานเครือข่ายองค์ความรู้ (KBO) จังหวัดขอนแก่น กลุ่มทอผ้าบ้านหนองหญ้าปล้องมีความภาคภูมิใจใน “ไหมที่ชี้เื้แต่มีเสน่ห์” และได้พยายามสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นและวิถีของตนให้กับเด็ก เยาวชนและคนรุ่นใหม่อย่างสม่ำเสมอ โดยการจัดกิจกรรม เช่น การแข่งขันและประกวดการย้อมสีและทอผ้า เป็นต้น

ภาพที่ 3 กรรมวิธีการผลิตผ้าไหมอี่รี่

นางทองเลิศ สอนจันทร์ ประธานกลุ่มผู้ประกอบการ ได้ให้ข้อมูลว่า ผ้าไหมอี่รี่ เป็นงานที่มีเอกลักษณ์โดดเด่นและเป็นภูมิปัญญาเฉพาะของท้องถิ่น และมีการพัฒนาผลิตภัณฑ์มาอย่างต่อเนื่อง ทำให้มีคู่แข่งในตลาดน้อย กลุ่มผู้ประกอบการจึงสามารถกำหนดราคาสินค้าและผลิตภัณฑ์ได้เอง และจากการที่กลุ่มมีการผลิตผ้าไหมตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำและปลายน้ำ จึงสามารถควบคุมต้นทุนการผลิตได้ อย่างไรก็ตาม กลุ่มฯ ยังคงประสบปัญหาและอุปสรรค อาทิ (ก) การต้องพักการผลิตไปราวร้อยละ 70 เนื่องจากการแพร่ระบาดของโควิด-19 ทำให้รายได้ลดน้อยลงและอาจมีความจำเป็นต้องกู้ยืมเงินเพื่อเลี้ยงดูสมาชิกของกลุ่มมากขึ้น (ข) การเข้าไม่ถึงตลาดต่างประเทศ โดยมีข้อจำกัดทั้งทางด้านภาษาและการขาดคู่ค้าหรือ traders และ (ค) แม้ในประเทศไทยเอง ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มฯ ยังไม่เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย โดยกลุ่มฯ เห็นควรขอรับการสนับสนุนจากภาครัฐในการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคดังกล่าว โดยเฉพาะการหาตลาด การทำการตลาด และการส่งเสริมการขาย รวมถึงการสนับสนุนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีความหลากหลาย

2.3 การพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการผลิตภัณฑ์ผ้าไหม

รายงานการศึกษาได้รวบรวมข้อคิดเห็นของหน่วยราชการที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการผลิตภัณฑ์ผ้าไหม ผ่านการเสวนาเชิงนโยบายออนไลน์ หัวข้อ “ไหม: ทิศทางการพัฒนาอย่างยั่งยืน” โดยมีวิทยากรบรรยาย ได้แก่ (1) นายชัยยะเจตน์ จันทร์อักษร พาณิชยจังหวัดขอนแก่น (2) นายอังกินันท์ ยอดแก้ว ผู้ช่วยท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดขอนแก่น และ (3) ดร. ประดิษฐ์ นัตพะยาย ผู้อำนวยการกลุ่มงานยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชน สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดขอนแก่น สรุปได้ดังนี้

2.3.1 การพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการผลิตภัณฑ์ผ้าไหม

2.3.1.1 การดำเนินงานของสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดขอนแก่น

ดร. ประดิษฐ์ฯ ได้นำเสนอวิสัยทัศน์กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย พ.ศ. 2560-2564 คือ “เศรษฐกิจฐานรากมั่นคงและชุมชนพึ่งตนเองได้ ภายในปี 2565” ซึ่งการพัฒนาสินค้า สินค้าหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ไทย หรือ OTOP ในส่วนของผ้าไหม ถือเป็นส่วนหนึ่งในการสนับสนุนการเศรษฐกิจฐานรากให้มีการพัฒนาอย่างยั่งยืน และได้แจ้งถึงตัวอย่างแนวทางการส่งเสริมผ้าไหมของจังหวัดขอนแก่น อาทิ

1) การพัฒนากิจกรรมเส้นทางชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี จังหวัดขอนแก่น ได้แก่ (1) เส้นทางสายไหม “มัญจาคีรี ชนบท บ้านไผ่ โนนศิลา พล หนองสองห้อง เป็ยน้อย บ้านแฮด” (2) เส้นทางธรรมชาติสไลด์หินข้างสี่ “บ้านฝาง อุบลรัตน์น้ำพอง” (3) เส้นทางตามรอยปฐพีไดโนเสาร์ “หนองเรือ ภูเวียง หนองนาคำ เวียงเก่า” (4) เส้นทางย้อนรอยเขาสวนกวางตำนานไก่อ่าง “เมืองขอนแก่น น้ำพอง เขาสวนกวาง” (5) เส้นทางคารวะสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ “เมืองขอนแก่น ชำสูง น้ำพอง กระนวน อุบลรัตน์” (6) เส้นทางใกล้ชิดอารยธรรมสู่ธรรมชาติ “หนองเรือ ชุมแพ สีชมพู ภูผาม่าน” และ (7) เส้นทางประกาศธรรมตามรอยพระอริยะเมืองขอนแก่น “พระยืน มัญจาคีรี โศภโพนไชย แวงใหญ่ แวงน้อย พล ชนบท เป็ยน้อย”

2) การพัฒนายกระดับศักยภาพของชุมชนสู่สากล ในส่วนของสินค้า OTOP ได้มีการจัดระดับผลิตภัณฑ์ (product level) ที่จะนำไปสู่การพัฒนาผลิตภัณฑ์ (product development) การจัดระดับผลิตภัณฑ์ แบ่งออกเป็น 5 ระดับ ตามค่าคะแนน (ระดับ 1-5 ดาว) เพื่อแยกการเข้าสู่ตลาด เช่น ระดับ 1-2 เข้าสู่ตลาดชุมชน ระดับ 3-5 ดาว เข้าสู่ตลาดในระดับจังหวัด กลุ่มจังหวัด หรือระดับประเทศ และสนับสนุนเข้าร่วมกิจกรรม OTOP ภูมิภาค หรืองานศิลปาชีพ เป็นต้น นอกจากนี้มีการน้อมนำนโยบาย “สืบสาน อนุรักษ์ศิลปผ้าไทย ดำรงไว้ในแผ่นดิน” ภายพระราชทานแนวทางว่าด้วยผ้าไทยมาดำเนินด้วย

3) การพัฒนาศักยภาพการผลิตและผู้ประกอบการ ผ่านโรงเรียน OTOP ซึ่งจะมีการจัดกิจกรรมที่แตกต่างกันไป เช่น โรงเรียน OTOP อำเภอชนบท จะเน้นการอบรมเพื่อ

พัฒนาผ้าไหม เช่น ผ้าไหมนาโน และโรงเรียน OTOP ในตัวจังหวัด จะเน้นการจัดกิจกรรมอบรมด้านการตลาด เป็นต้น นอกจากนี้ สำนักงานพัฒนาชุมชนฯ ได้ร่วมกับ ศูนย์ความรู้ด้านการออกแบบและความคิดสร้างสรรค์ (TCDC) ขอนแก่น มหาวิทยาลัย และภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องในการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาศักยภาพให้กับผู้ผลิตและผู้ประกอบการด้วย

นอกจากนี้ การดำเนินงานของผู้ประกอบการผ้าไหมในจังหวัดขอนแก่น ขึ้นอยู่กับแหล่งทุนด้วย ซึ่งที่ผ่านมา ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) และธนาคารพัฒนาวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมแห่งประเทศไทย (SME Bank) มีบทบาทสำคัญในการเป็นแหล่งเงินทุนให้กับวิสาหกิจชุมชน

ในส่วนของปัญหาและอุปสรรคของการส่งเสริมผ้าไหมนั้น ดร. ประดิษฐ์ฯ มีความเห็นว่า ข้อจำกัดที่สำคัญคือ การสืบทอดภูมิปัญญาในการผลิตผ้าไหมไปสู่คนรุ่นใหม่ โดยในปัจจุบันผู้ประกอบการจะเป็นกลุ่มวัยกลางคนถึงผู้สูงอายุ การถ่ายทอดภูมิปัญญาจึงมีความสำคัญรวมทั้ง ผู้ประกอบการที่เป็นกลุ่มวัยกลางคนถึงผู้สูงอายุยังมีข้อจำกัดในการรับองค์ความรู้และนวัตกรรมใหม่ นอกจากนี้ เห็นควรให้มีการจัดทำระบบฐานข้อมูลผ้าไหมที่ครอบคลุมข้อมูลผู้ผลิต ผู้ประกอบการ และผู้ส่งออก เพื่อนำมาใช้สนับสนุนการส่งเสริมผ้าไหมแบบครบวงจร

2.3.1.2 การดำเนินงานของพาณิชย์จังหวัดขอนแก่น

นายชัยยะเจตน์ฯ กล่าวว่า ที่ผ่านมาพาณิชย์จังหวัดขอนแก่นดำเนินนโยบายหลัก คือ (1) การส่งเสริมสินค้าให้เป็นที่รู้จักและถึงผู้จัดจำหน่ายและผู้บริโภค และการสร้างความมั่นใจให้ผู้บริโภคถึงคุณภาพของผลิตภัณฑ์ โดยกระทรวงพาณิชย์ได้สร้างตราสัญลักษณ์ (Brand) ขอนแก่น ภายใต้แนวคิดเมืองหัตถกรรมโลกแห่งผ้ามัดหมี่ขอนแก่นเพื่อสร้างมูลค่าสินค้า ปัจจุบันมีผู้ประกอบการจำนวน 27 ราย ยื่นคำขอรับตราสัญลักษณ์ดังกล่าว รวมถึงการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้ประกอบการได้ไปเปิดตลาดในต่างประเทศ ได้แก่ ที่ออสเตรเลียและฮังการี และประเทศในอาเซียน และได้จัดงานแสดงสินค้าผ้าทอ ซึ่งแต่เดิมมีกำหนดจัดครั้งที่ 2 ปีนี้ แต่ด้วยสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด-19 ได้เลื่อนเป็นปี 2565 และ (2) จัดกิจกรรมฝึกอบรมให้แก่ผู้ผลิต โดยเฉพาะการจัดดีไซเนอร์มาเป็นวิทยากรบรรยายเรื่องการออกแบบ หรือวิทยากรที่เชี่ยวชาญด้านการตลาด

นายชัยยะเจตน์ฯ ได้ให้ข้อเสนอแนะการเพิ่มศักยภาพของผ้าไหมขอนแก่น คือ การส่งเสริมความหลากหลายของผลิตภัณฑ์ ซึ่งปัจจุบัน การที่จะพัฒนาให้ผู้ผลิตเป็นผู้ผลิตงานออกแบบหรือรังสรรค์งานต่าง ๆ ไม่ง่ายนัก เช่น ผู้ประกอบการทอผ้าไม่มีความต้องการแปรรูปผ้าทอผืนเป็นผลิตภัณฑ์อื่น ๆ เนื่องจากผ้าทอแต่ละผืนมีเอกลักษณ์ประจำผืนจึงไม่ยากดัดแปลงเป็นผลิตภัณฑ์อื่น อย่างไรก็ตาม ในเชิงพาณิชย์ การมีผลิตภัณฑ์หลากหลายจะเป็นการสร้างโอกาสในการเข้าสู่ตลาดได้มากกว่า จึงเห็นควรสนับสนุนให้ผู้ประกอบการขยายรูปแบบผลิตภัณฑ์ให้หลากหลาย

และมีผลหลายที่ทันสมัย นอกจากนี้ เห็นควรพัฒนาความรู้ด้านภาษาของผู้ประกอบการเพื่อสามารถเจรจากับกลุ่มผู้ค้าชาวต่างประเทศได้

2.3.1.3 การดำเนินงานของสำนักงานท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดขอนแก่น

นายอังกินันท์ ฯ กล่าวว่า ที่ผ่านมา สำนักงานท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดขอนแก่นได้ดำเนินนโยบาย *พัฒนาการท่องเที่ยวแบบวัฒนธรรมชนบท ในลักษณะ “homestay”* โดยส่งเสริมให้ประชาชนในพื้นที่มีบทบาทในการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวของตนเอง สำนักงานฯ ร่วมกับส่วนราชการและองค์กรที่เกี่ยวข้องเชิญชวนนักท่องเที่ยวเดินทางเข้าพื้นที่เพื่อเสริมอาชีพหลัก เช่น อาชีพเกษตรกรรม โดยมีการดำเนินการผ่านกิจกรรมและประชาสัมพันธ์หลายช่องทาง รวมทั้งเป็นการดำเนินการควบคู่ไปกับการจัดการประชุมต่าง ๆ ภายใต้งาน MICE ขอนแก่นด้วย ทั้งนี้ กิจกรรมที่นักท่องเที่ยวจะได้ร่วมทำ คือ พักอาศัย เรียนรู้ และมีกิจกรรมร่วมกัน เช่น การทอผ้า ซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถนำผ้าที่ตนทอติดตัวกลับได้ด้วย นอกจากนี้ สำนักงานท่องเที่ยวและกีฬาฯ ได้จัดกิจกรรมพัฒนาศักยภาพบุคคล ให้ความรู้การเป็นเจ้าบ้านที่ดี โดยได้จัดมาแล้ว 3 รุ่น 4 กลุ่ม เนื่องจากเป็นช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดโควิด-19

ในส่วนของปัญหาและอุปสรรคของการส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีหัตถกรรมผ้าไหมนั้น ปัญหาหลักคือนักท่องเที่ยวยังไม่สามารถเข้าถึงพื้นที่ผลิตผ้าไหม เพราะชุมชนมีความห่างไกล เดินทางไม่สะดวก และไม่มีรถสาธารณะ จึงควรหาแนวทางดึงดูดนักท่องเที่ยวโดยการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้มีความเชื่อมโยงเส้นทางในแต่ละชุมชนผ่านการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวและผลิตภัณฑ์ชุมชน รวมทั้งควรพัฒนาการใช้ภาษาเพื่อสื่อสารกับนักท่องเที่ยว

2.3.2 ช่วงเสวนา

ในช่วงเสวนา สมาชิกกลุ่มรายงานการศึกษาและวิทยากรทั้ง 3 ท่าน ได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนความเห็นแนวทางการพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการผลิตภัณฑ์ผ้าไหมของจังหวัดขอนแก่น โดยมีประเด็นสำคัญ อาทิ

1) บทบาทของภาคเอกชนในการสนับสนุนแหล่งเงินให้ผู้ประกอบการเพื่อพัฒนาศักยภาพ ซึ่งปัจจุบันมีภาคเอกชนให้การสนับสนุนไม่มากนัก

2) บทบาทของหน่วยงานส่วนกลาง ซึ่งการพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการผลิตภัณฑ์ผ้าไหมมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหลายหน่วยงาน เช่น กระทรวงพาณิชย์ (ส่วนกลาง) จัดกิจกรรมให้มีดีไซเนอร์ที่มีชื่อเสียงให้คำแนะนำผู้ผลิตและผู้ประกอบการ กรมหม่อนไหม สถาบันสิ่งทอ และมหาวิทยาลัย ซึ่งหน่วยงานเหล่านี้ได้ให้การสนับสนุนด้านงบประมาณในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ และให้ความร่วมมืออื่น ๆ แต่ยังไม่มีการบูรณาการเข้าด้วยกัน

3) การสร้างกลุ่มผู้ผลิต/ช่างทอผ้ารุ่นใหม่เพื่อสืบทอดภูมิปัญญาในการผลิตผ้าไหม ในขั้นนี้ มีการจัดกิจกรรมให้เยาวชนทดลองทอผ้า แต่ยังไม่ได้มีการเปิดสถาบันสอนทอผ้า ซึ่งในอดีต เคยมีโรงเรียนสอนทอผ้าภายใต้ความร่วมมือไทย-ญี่ปุ่น

4) ประเด็นเรื่องรูปแบบผลิตภัณฑ์ที่เน้นจุดเด่นของผ้าไหมด้านสุขภาพและการเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ราคาสินค้า การดูแลรักษาผ้าไหม และนวัตกรรมที่เกี่ยวข้อง (เช่น น้ำยาซัก น้ำยาลบรอยเปื้อน) ซึ่งกรมหม่อนไหมได้ศึกษาวิจัยในการพัฒนาผ้าไหมที่ใช้นาโนเทคโนโลยีด้วย แต่ยังไม่ได้มีการถ่ายทอดองค์ความรู้ให้ผู้ประกอบการในพื้นที่

5) การใช้ช่องทางการจัดงานเทศกาลไทยในต่างประเทศโดยกระทรวง การต่างประเทศ และกระทรวงพาณิชย์ในการเผยแพร่สินค้าผ้าไหมไทย

2.4 บทวิเคราะห์ผลการศึกษากับการขับเคลื่อน BCG Model ของจังหวัด

จากการศึกษาพื้นที่ ได้แก่ วิชาหกิจชุมชนผ้าไหมมัดหมี่บ้านหัวฝาย และกลุ่มผู้ประกอบการ ไหมอีรี่บ้านหนองหญ้าปล้อง พบว่าทั้งสองชุมชนมีการพัฒนาสอดคล้องกับการขับเคลื่อน BCG Model ภายใต้ยุทธศาสตร์ที่ 2 การพัฒนาชุมชนและเศรษฐกิจฐานรากให้เข้มแข็ง และยุทธศาสตร์ที่ 3 การยกระดับอุตสาหกรรม BCG ให้แข่งขันได้อย่างยั่งยืน ภายใต้หัวข้อ “เศรษฐกิจสร้างสรรค์” ซึ่งเชื่อมโยงกับทุนทางปัญญา ทุนทางวัฒนธรรม และความหลากหลายทางชีวภาพ

2.4.1 ข้อค้นพบ-การพัฒนาชุมชนและเศรษฐกิจฐานรากให้เข้มแข็ง

จุดเด่นสิ่งที่กลุ่มศึกษาดูงานได้พบในทั้งสองชุมชน คือ การเป็นตัวอย่างที่ดีโดดเด่น ในการเป็นชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง เป็นแบบอย่างของเศรษฐกิจแบ่งปัน (sharing economy) โดยมีการจัดการระบบสวัสดิการชุมชนที่มีประสิทธิภาพและครบวงจร ตั้งแต่เกิดจนถึงเสียชีวิต รวมทั้งเพื่อใช้ดำเนินกิจกรรมภายในชุมชนและดำเนินกิจกรรมสาธารณประโยชน์ เช่น การดูแลคนพิการ การให้ทุนการศึกษา ช่วยเหลือวัดและโรงเรียน และทำบุญให้บรรพบุรุษใหม่ ซึ่งนำไปสู่การสร้างชุมชนให้เข้มแข็งและยั่งยืน นอกจากนี้ การใช้วัตถุดิบและกระบวนการผลิต ตั้งแต่ต้นน้ำถึงปลายน้ำ สอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียว เนื่องจากเน้นวัสดุจากธรรมชาติและกระบวนการผลิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม โดยมีการสะท้อนอัตลักษณ์ของแต่ละชุมชนอย่างเด่นชัด และสามารถปรับเปลี่ยนผลิตภัณฑ์ให้ตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคและตลาด ทำให้ชุมชนทั้งสองได้รับรางวัลการพัฒนาชุมชนระดับประเทศ และสามารถเป็นชุมชนต้นแบบในการถ่ายทอดองค์ความรู้

ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ชุมชนได้วางแผนการเติบโตทางเศรษฐกิจบนพื้นฐานของความพอประมาณ มีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกัน มีการปลูกฝังคุณธรรมให้กับสมาชิก และมีผู้นำที่เป็นที่ยอมรับและสามารถนำพาชุมชนให้เข้มแข็งซึ่งทำให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน ขณะเดียวกัน ผู้นำยังไม่หยุดพัฒนาตนเองด้วยองค์ความรู้ใหม่ ๆ เพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาและ

องค์ความรู้ให้แก่สมาชิกในชุมชนและคนรุ่นใหม่ และพัฒนาผลิตภัณฑ์และสร้างเอกลักษณ์สินค้าของชุมชน ประกอบกับชุมชนยังให้ความสำคัญกับการคิดใหม่ทำใหม่เพื่อสร้างตลาดใหม่อย่างต่อเนื่อง

นอกจากนี้ ทั้งสองชุมชนเป็นตัวอย่างที่ดีของการบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนของสหประชาชาติ (Sustainable Development Goals-SDGs) เช่น SDG 1 (การขจัดความยากจน) SDG 2 (การขจัดความอดอยาก) SDG 4 (การศึกษาคุณภาพ) SDG 12 (การผลิตและบริโภคอย่างรับผิดชอบ) SDG 8 (งานที่มีศักดิ์ศรีและการเติบโตทางเศรษฐกิจ)

2.4.2 ข้อค้นพบ-เศรษฐกิจ BCG

อุตสาหกรรมผ้าไหมของทั้งสองชุมชนเป็นตัวอย่างแนวปฏิบัติอันเป็นเลิศของการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์บนพื้นฐานของการใช้องค์ความรู้ และความคิดสร้างสรรค์ เชื่อมโยงกับทุนทางปัญญา ทุนทางวัฒนธรรม และความหลากหลายทางชีวภาพ เพื่อรังสรรค์เป็นผลิตภัณฑ์หรือบริการรูปแบบใหม่ที่มีมูลค่าเพิ่มสูง ทำให้สามารถสร้างมูลค่าใหม่ (value creation) ตลอดห่วงโซ่ของผลิตภัณฑ์สามารถตอบสนองความต้องการของกลุ่มลูกค้าเป้าหมาย โดยได้มีการพัฒนาอัตลักษณ์จากลายดั้งเดิมมาเป็นลายและสีธรรมชาติที่ตอบสนองกับตลาดแต่ยังสะท้อนถึงอัตลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชน อีกทั้งมีความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐและภาควิชาการเพื่อการปรับตัวของผลิตภัณฑ์และทำการตลาดแบบใหม่เพื่อหาความแตกต่างและสร้างเอกลักษณ์สินค้าของชุมชน ปรับตัวให้ชุมชนเป็นแหล่งการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

นอกจากนี้ กระบวนการผลิตตั้งแต่ต้นน้ำถึงปลายน้ำมีมิติของ BCG ดังนี้

1) เศรษฐกิจสีเขียว (Bio) ใช้วัตถุดิบจากธรรมชาติ ตั้งแต่ใบหม่อน อาหารตัวไหม สีสธรรมชาติที่มาจากเปลือกไม้ ใบไม้ เมล็ดพืช โคลนและขี้เถ้า

2) เศรษฐกิจหมุนเวียน (Circular) ชุมชนสามารถสร้างรายได้จากส่วนเหลือของกระบวนการผลิต คือ ดักแด้ที่เหลือจากการสาวไหมสามารถนำไปขายต่อเพื่อนำไปทำอาหาร ทั้งนี้ในการผลิตไหม 1 ซิต จะได้ดักแด้ 7 ซิต นำไปขายได้กิโลกรัมละ 100 บาท ซึ่งขายได้กำไรดี มูลของตัวไหมก็นำไปผลิตเป็นปุ๋ยชีวภาพ นอกจากนี้ มีการพัฒนาสินค้าอื่น ๆ ที่มาจากของเหลือใช้ เช่น สบู่ และแชมพูไผ่หอม รังไหม ขาใบหม่อน การแปรรูปลูกหม่อน ทำให้กระบวนการผลิตเป็น zero waste

3) เศรษฐกิจชีวภาพ (Green) กรรมวิธีการผลิตไหมซึ่งใช้ธรรมชาติเป็นการย่อยเย็น ซึ่งช่วยลดขั้นตอนการผลิตและลดการใช้พลังงาน มีส่วนช่วยลดสภาวะโลกร้อน

ส่วนที่ 3

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

3.1 การสังเคราะห์ และสรุปผลการศึกษา

จากการศึกษากับการขับเคลื่อน BCG Model ของจังหวัดขอนแก่น ภายใต้กรณีศึกษา “ไหมมัดหมี่: BCG วิถีใหม่ ก้าวไกลสู่สากล” โดยการศึกษาพื้นที่วิสาหกิจชุมชนผ้าไหมมัดหมี่บ้านหัวฝาย ตำบลปอแดง อำเภอชนบท และกลุ่มผู้ประกอบการไหมอีรี่บ้านหนองหญ้าปล้อง ตำบลโพนเพ็ก อำเภอมัธยาศีรี รวมทั้งการเสวนาเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลและทัศนะกับผู้แทนจากสำนักงานพัฒนาชุมชน สำนักงานพาณิชย์ และสำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดขอนแก่น พบว่า ชุมชนทั้ง 2 แห่ง มีศักยภาพและจุดแข็ง ปัจจัยเกื้อหนุน และความท้าทายในการพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการผลิตภัณฑ์ผ้าไหมเพื่อขับเคลื่อน BCG Model ในประเด็นด้านการท่องเที่ยวและเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ดังนี้

3.1.1 ศักยภาพและจุดแข็ง

1) ชาวบ้านมีภูมิปัญญาท้องถิ่นในการทอผ้าไหมที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว และมีองค์ความรู้ในการใช้ประโยชน์จากวัสดุธรรมชาติเพื่อพัฒนาชิ้นงาน โดยเฉพาะการย้อมสีธรรมชาติ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดและกระแสโลกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและความต้องการของผู้บริโภค และการเลือกสายพันธุ์ของหนอนไหมที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมในท้องถิ่นและให้เส้นไหมที่มีคุณภาพและเอกลักษณ์ ในขณะที่อาศัยการเรียนรู้จากประสบการณ์เพื่อพัฒนาต่อยอดผลิตภัณฑ์ให้มีเอกลักษณ์ที่โดดเด่นไม่เหมือนใคร เช่น ไหมแต่มหมี่ ลายแคนแก่นคูณ และไหมอีรี่

2) การสืบสานวัฒนธรรมรุ่นสู่รุ่น โดยปลูกฝังคนรุ่นใหม่ตั้งแต่เยาว์วัยเพื่อให้เห็นคุณค่าของการทอผ้าไหม เช่น มีหลักสูตรอบรมให้แก่นักเรียนในโรงเรียน และเผยแพร่ความรู้ให้แก่ชุมชน เพื่อช่วยสร้างความสนใจเกี่ยวกับผ้าพื้นเมือง และปูพื้นฐานในการพัฒนางานผ้าทอมือซึ่งต้องอาศัยบุคลากรที่มีฝีมือและความชำนาญ

3) วิถีชีวิตท้องถิ่นของชาวบ้านสามารถเกื้อกูลการทอผ้าไหมได้เป็นอย่างดี โดย “ของเสีย” จากการผลิตผ้าไหม เช่น ดักแด้หลังจากสาวไหมสามารถแปรรูปเป็นอาหาร มูลหนอนไหมสามารถทำเป็นปุ๋ยชีวภาพ ซึ่งช่วยเพิ่มรายได้ และลดต้นทุนในการทำการเกษตร แม้ว่าอาจจะยังไม่มี การวิจัยและพัฒนาเพื่อต่อยอดในการเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์และเพิ่มพูนรายได้

3.1.2 ปัจจัยเกื้อหนุน

1) การสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องและสถาบันการศึกษาในพื้นที่ เพื่อพัฒนาต่อยอดผลิตภัณฑ์ผ้าไหม ทั้งในด้านการพัฒนาตลาดที่ทันสมัย การออกแบบและแปรรูป สินค้าที่มีความหลากหลายตามความต้องการของตลาด รวมทั้งการเจาะตลาดในต่างประเทศ และการส่งเสริมการแต่งกายด้วยผ้าพื้นเมืองภายในประเทศ ช่วยให้ผู้ประกอบการวิสาหกิจผ้าไหมสามารถเพิ่มยอดขายจำหน่ายและเพิ่มรายได้ มีเงินทุนหมุนเวียน

2) การพัฒนาตราสัญลักษณ์เพื่อรับประกันคุณภาพโดยหน่วยงานภาครัฐ ที่เกี่ยวข้อง และการประกวด/ให้รางวัลสินค้าดีเด่นของชุมชน ซึ่งช่วยสร้างแรงจูงใจและส่งเสริม การพัฒนาคุณภาพของผ้าไหม อันเป็นการเพิ่มมูลค่าและราคาสินค้า

3) การรับรองจากสภาอุตสาหกรรมโลกให้จังหวัดขอนแก่นเป็น “นครหัตถกรรมโลก แห่งผ้ามัดหมี่” (WWC-World Craft City for Ikat (Mudmee)) ซึ่งเป็นเอกลักษณ์เฉพาะที่ไม่สามารถ ลอกเลียนแบบได้

4) การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากอย่างยั่งยืน โดยการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ ซึ่งช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนให้ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และเป็นพื้นฐานในการพัฒนาชุมชนในด้านต่าง ๆ โดยนำเสนอเอกลักษณ์และจุดแข็งของแต่ละพื้นที่ เช่น การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

3.1.3 ความท้าทาย

1) ราคาและการดูแลรักษาผ้าไหมยังเป็นข้อพิจารณาสำคัญในการซื้อของผู้บริโภค ดังนั้น การพัฒนานวัตกรรมเพื่อดูแลรักษาผ้าไหมและนวัตกรรมในการผลิตเพื่อลดต้นทุน จึงเป็นสิ่งที่ ทั้งผู้ประกอบการและผู้บริโภคต้องการ

2) รสนิยม ความชื่นชอบ ลักษณะการใช้งาน และวิถีชีวิตของคนในประเทศต่าง ๆ มีความหลากหลาย การทำการตลาดทั้งในและต่างประเทศเพื่อให้ตรงกับกลุ่มเป้าหมายจึงเป็นสิ่งที่ ผู้ประกอบการต้องการ ทั้งการพัฒนาสินค้าให้ตรงกับความต้องการ การแสวงหาช่องทางเข้าถึงตลาด อื่น ๆ

3) ข้อจำกัดด้านภาษาอังกฤษเป็นอุปสรรคในการเจาะตลาดในต่างประเทศ รวมทั้งการสร้างความร่วมมือกับดีไซเนอร์ในต่างประเทศ

4) สถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด-19 ทำให้เศรษฐกิจซบเซา และส่งผลต่อ การลงทุนเพื่อพัฒนาสินค้าและการขายสินค้าที่ร้านตามปกติ ในขณะที่การพัฒนาธุรกิจออนไลน์เพื่อ ขยายโอกาสและช่องทางการตลาดยังมีข้อจำกัด เนื่องจากสินค้าผ้าไหมมีราคาสูงและหลายประเภท ต้องสัมผัสด้วยตนเองก่อนตัดสินใจซื้อ

3.2 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากการระดมสมองและแลกเปลี่ยนทัศนะกับผู้แทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับบทเรียน และข้อค้นพบจากการศึกษาพื้นที่ชุมชนทั้ง 2 แห่ง คณะผู้จัดทำรายงานเห็นว่า ควรกำหนดนโยบาย และเป้าหมายที่ชัดเจนในการพัฒนาผ้าไหมไทย ภายใต้แนวคิด “ไหมไทย เข้มแข็ง ยั่งยืน ก้าวไกลสู่สากล” และมีข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ดังนี้

3.2.1 ด้านนวัตกรรมและผลิตภัณฑ์

1) การพัฒนานวัตกรรมและการออกแบบผลิตภัณฑ์

หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องควรร่วมมือกันและร่วมมือกับสถาบัน การศึกษาในพื้นที่มากขึ้นและทำงานอย่างใกล้ชิดกับกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เพื่อคิดค้นนวัตกรรมในการพัฒนาสินค้า ผ้าไหมที่จะแก้ไข “pain points” ของทั้งผู้ประกอบการและผู้บริโภค เช่น การผลิตผ้าไหมที่ดูแลรักษาและซักได้ง่าย การทำฉลากแนะนำวิธีการดูแลรักษาที่ถูกต้อง การพัฒนาผลิตภัณฑ์ในการซักและดูแลผ้าไหม การพัฒนาสีย้อมจากธรรมชาติที่สีไม่ตก เป็นต้น รวมทั้งการออกแบบผ้าไหมและผลิตภัณฑ์ผ้าไหมที่สามารถประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้มากขึ้นเพื่อส่งเสริมการใช้ผ้าไหมและเป็นการสืบสานวัฒนธรรมไทยอีกทางหนึ่ง

กระแสนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและการใช้สินค้าที่ชีววัตถุจากพืชหรือไม่ทำลายชีวิตสัตว์กำลังเป็นกระแสที่ได้รับความนิยมในต่างประเทศ จึงสามารถนำเสนอจุดเด่นในด้านวัสดุธรรมชาติของผ้าไหมไทยได้ แต่ยังมีข้อห่วงกังวลของผู้บริโภคบางกลุ่มเนื่องจากวงจรชีวิตของหนอนไหม หลังการสาวไหม ดังนั้น จึงควรพิจารณางานวิจัยและพัฒนาเกี่ยวกับผ้าไหมที่ไม่จำเป็นต้องฆ่าตัว

2) การพัฒนาสินค้าให้ตรงกับความต้องการของตลาด (ในประเทศและต่างประเทศ) และความหลากหลายของผลิตภัณฑ์

กำหนดกลุ่มประเทศเป้าหมายที่ชัดเจนในการขยายตลาด เพื่อให้สามารถพัฒนาสินค้าและผลิตภัณฑ์ที่หลากหลายซึ่งตอบสนองความต้องการของตลาดที่มีวิถีชีวิตและความนิยมแตกต่างกันไป นำเสนอจุดเด่นตามกระแสการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยหน่วยงานภาครัฐควรบูรณาการความร่วมมือระหว่างกระทรวง รวมทั้งสถานเอกอัครราชทูตและสถานกงสุลใหญ่

3.2.2 ด้านตลาด

การส่งเสริมการเชื่อมโยงตลาดสินค้าทั้งในประเทศและต่างประเทศ รวมทั้งการพัฒนาช่องทางการจำหน่ายเป็นสิ่งสำคัญในการนำผ้าไหมไทยสู่สากล โดยสามารถดำเนินการได้ ดังนี้

1) การสร้างกลไกหรือ platform ด้านการตลาดที่เหมาะสม ดำเนินการอย่างมืออาชีพและมีความเป็นสากล เพื่อรุกตลาดในต่างประเทศ โดยร่วมมือกับองค์กรภาครัฐที่มีความเชี่ยวชาญ แต่ไม่แสวงหากำไร

2) การส่งเสริมตลาดในประเทศต้องดำเนินการควบคู่กันไปด้วย โดยทำให้สินค้าผ้าไหมจับต้องได้มากขึ้น และเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ซึ่งจำเป็นต้องมีการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกในชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

3.2.3 ด้านบุคลากร

1) การส่งเสริมการพัฒนาทักษะผู้ประกอบการ (Up skill, Re skill, New skill) ให้ตอบรับการเปลี่ยนแปลงของแนวโน้มรูปแบบ (Trend) ในตลาดโลก เพื่อสามารถพัฒนาสินค้าที่ตอบสนองความต้องการของผู้บริโภค รวมทั้งส่งเสริมความรู้ด้านเทคโนโลยีดิจิทัล และพัฒนาทักษะด้านภาษาเพื่อสามารถเข้าถึงการทำธุรกิจออนไลน์และตลาดในต่างประเทศมากขึ้น

2) การสนับสนุนการพัฒนาบุคลากรรุ่นใหม่ ทั้งช่างฝีมือด้านการทอ การออกแบบลวดลายผ้า และการตัดเย็บ ดีไซน์เนอร์ นักออกแบบผลิตภัณฑ์ โดยร่วมมือกับสถาบันการศึกษา และอาศัยการต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นประยุกต์กับนวัตกรรม

3) การส่งเสริมการเข้าถึงแหล่งเงินทุนของผู้ประกอบการ เพื่อการลงทุนพัฒนาสินค้าและธุรกิจ

4) การส่งเสริมการถ่ายทอดภูมิปัญญาในการผลิตผ้าไหมไปสู่คนรุ่นใหม่ในวงกว้าง เพื่อให้เกิดความยั่งยืนของภูมิปัญญา การสร้างผู้ประกอบการรุ่นใหม่ (start up) และการสร้างช่องทางสื่อสารและแลกเปลี่ยนข้อมูล (Platform) ที่เหมาะสมและเข้าถึงได้อย่างทั่วถึง

3.2.4 ด้านการบูรณาการดำเนินการทุกภาคส่วนเพื่อผลักดันการขับเคลื่อนไหมไทยตามแนวเศรษฐกิจ BCG

หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องควรบูรณาการการทำงานเพื่อพัฒนาและส่งเสริมผ้าไหมอย่างเป็นระบบมากขึ้นตลอดห่วงโซ่อุปทาน เพื่อเพิ่มมูลค่าสินค้า พัฒนานวัตกรรม นำของเสียกลับมาใช้เพื่อลดต้นทุนและเพิ่มรายได้ ตามแนวทางของ BCG เช่น การผลิตอาหารประเภท superfood จากดักแด้ การผลิตปุ๋ยจากมูลหนอนไหม การใช้ประโยชน์จากรังไหมที่เหลือจากการผลิต เป็นต้น โดยไม่ละเลยการกำจัดของเสียอื่น ๆ จากอุตสาหกรรมผ้าไหมซึ่งอาจมีส่วนของวัสดุสังเคราะห์ด้วย เพื่อให้มีการจัดการของเสียอย่างเป็นระบบและเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

การพัฒนาอุตสาหกรรมผ้าไหมตามวิถีธรรมชาติ ซึ่งใช้วัสดุจากธรรมชาติจำนวนมาก เช่น สีย้อมผ้าจากไม้ชนิดต่าง ๆ ควรวางแผนการปลูกทดแทนเพื่อรักษาระบบนิเวศและการพัฒนาอย่างยั่งยืน

บรรณานุกรม

ประดิษฐ์ นัตทะยาย และอนุวัฒน์ พลทิพย์. ขอนแก่น: เมืองหัตถกรรมโลกแห่งผ้ามัดหมี่. เอกสารประกอบการเรียนรู้พื้นที่ปฏิบัติการจริง (Action Learning) กลุ่มที่ 4 การท่องเที่ยวและเศรษฐกิจสร้างสรรค์ เป็นส่วนหนึ่งของการฝึกอบรมหลักสูตรนักบริหารการทูต (นบท.) รุ่นที่ 13 ประจำปี 2564 (7 กันยายน 2564).

อาคม เต็มพิทยาไพสิฐ. เศรษฐกิจสร้างสรรค์ของไทย. [ออนไลน์]. 2554. แหล่งที่มา: https://www.nesdc.go.th/ewt_w3c [7 กันยายน 2564]

ภาคผนวก

1. กำหนดการลงพื้นที่ตามประเด็นศึกษา

กำหนดการศึกษาพื้นที่ในลักษณะการเรียนรู้จากการปฏิบัติการ Action Learning
ประเด็นหลักเรื่อง “การขับเคลื่อนเศรษฐกิจชีวภาพ-เศรษฐกิจหมุนเวียน-เศรษฐกิจสีเขียว
(Bio-Circular-Green Economy: BCG Model)” ในพื้นที่จังหวัดขอนแก่น
ระหว่างวันที่ 7-10 กันยายน 2564
(เป็นการศึกษาพื้นที่และรวบรวมข้อมูลจากการประชุมหารือทางไกลผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์)

วันอังคารที่ 7 กันยายน 2564

- 09.30-11.30 น. รับฟังการบรรยายพิเศษหัวข้อ “ยุทธศาสตร์การพัฒนากลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสารสินธุ์
และภาพรวมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจชีวภาพ-เศรษฐกิจหมุนเวียน-เศรษฐกิจ
สีเขียว (BCG Model)”
โดย นายสมศักดิ์ จังตระกุล ผู้ว่าราชการจังหวัดขอนแก่น
- 13.30-15.30 น. แยกกลุ่มตามประเด็นศึกษา 4 กลุ่ม และพบอาจารย์ประจำกลุ่มเพื่อรับทราบ
ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับประเด็นการศึกษาพื้นที่ต่าง ๆ และจัดสรรหน้าที่งานกลุ่ม
ที่ 4 การท่องเที่ยวและเศรษฐกิจสร้างสรรค์
ที่ปรึกษาด้านวิชาการและผู้ดำเนินการกลุ่ม: ดร.ประดิษฐ์ นัตทะยาย
และอาจารย์อนุวัฒน์ พลทิพย์

วันพุธที่ 8 กันยายน 2564 (แยกกลุ่มตามประเด็นศึกษา)

- 09.30-12.00 น. ศึกษาพื้นที่วิสาหกิจชุมชนผ้าไหมมัดหมี่บ้านหัวฝาย ต.ปอแดง อ.ชนบท และ
กลุ่มผู้ประกอบการไหมอีรี่บ้านหนองหญ้าปล้อง ต.โพนเพ็ก อ.มัญจาคีรี
- 13.30-15.30 น. ศึกษาพื้นที่ในลักษณะการเรียนรู้จากการปฏิบัติการ Action Learning
(ออนไลน์)
ประเด็น “การพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการผลิตภัณฑ์ผ้าไหม” ร่วมกับผู้แทน
จากสำนักงานพัฒนาชุมชน สำนักงานพาณิชย์ และสำนักงานการท่องเที่ยวและ
กีฬา จ.ขอนแก่น

วันพฤหัสบดีที่ 9 กันยายน 2564 (แยกกลุ่มตามประเด็นศึกษา และรวมกลุ่ม)

- 09.30-12.00 น. ประชุมกลุ่มย่อยเพื่อทบทวนและสรุปประเด็นศึกษา วิเคราะห์ จัดทำ
ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเพื่อเตรียมการนำเสนอผลการศึกษาพื้นที่
- 13.30-15.30 น. กลุ่มที่ 1-4 นำเสนอผลการศึกษาพื้นที่และข้อเสนอแนะต่อผู้มีส่วนได้เสียในพื้นที่
พร้อมรับข้อมูลย้อนกลับและข้อเสนอแนะ

วันศุกร์ที่ 10 กันยายน 2564 (แยกกลุ่มตามประเด็นศึกษา)

- 09.30-12.00 น. จัดทำรายงานการศึกษากลุ่ม (Group Action Learning Project)
ฉบับสมบูรณ์

2. รายชื่อสมาชิก อาจารย์ที่ปรึกษา และนักวิจัยประจำกลุ่ม

การศึกษาพื้นที่ในลักษณะ Action Learning
 ประเด็นศึกษา “การขับเคลื่อนเศรษฐกิจชีวภาพ-เศรษฐกิจหมุนเวียน-เศรษฐกิจสีเขียว
 (Bio-Circular-Green Economy: BCG Model)”
 กลุ่มที่ 4 การท่องเที่ยวและเศรษฐกิจสร้างสรรค์

รายชื่อสมาชิก

สำนักข่าวกรองแห่งชาติ

1. นางสาวสถาพร บุญประเสริฐ ผู้อำนวยการสำนัก 7

สำนักงานสภาพัฒนาการศรษฐกิจ

2. นางสาวอัญชลี ดวงแก้ว ผู้อำนวยการกองความมั่นคงกิจการชายแดนและประเทศรอบบ้าน

สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน

3. นายวรภาณุจันท์ โกศลพิศิษฐ์กุล ผู้อำนวยการศูนย์บริการลงทุน

กระทรวงการคลัง

4. นางสุขมีนา ภาสะวณิช ผู้เชี่ยวชาญด้านระบบการเงินการคลังระหว่างประเทศสำนัก
 นโยบายเศรษฐกิจระหว่างประเทศ สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง

กระทรวงการต่างประเทศ

5. นายศุภา อารยะกุล นักการทูตชำนาญการพิเศษ
 กองตรวจจลตราและเอกสารเดินทางคนต่างด้าว กรมการกงสุล

6. นางปวีรี ชูโต ชัยปฎิยุทธ์ ผู้อำนวยการกองสหภาพยุโรป กรมยุโรป

7. นางสาวนิภัสสร คำภา รองกงสุลใหญ่ สกญ. ณ นครกว่างโจว

8. นางสาวแจ่มใส เมณะเศวต นักการทูตชำนาญการพิเศษ สำนักงานรัฐมนตรี

9. นางสาววิชญา สิ้นธุเสนา นักการทูตชำนาญการพิเศษ กองหนังสือเดินทาง กรมการกงสุล

10. นายจิระศักดิ์ ป้อมสุวรรณ อัครราชทูตที่ปรึกษา สอท. ณ กรุงวอร์ซอ

กระทรวงพาณิชย์

11. นางพรพิมล เพชรกุล นักวิชาการพาณิชย์เชี่ยวชาญ
 สำนักอภิบาลกรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ

กระทรวงวัฒนธรรม

12. นางสาวนวลวรรณ ดาระสวัสดิ์ ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านนโยบายและยุทธศาสตร์
 กองยุทธศาสตร์และแผนงาน

รายชื่อที่ปรึกษาด้านวิชาการและผู้ดำเนินการกลุ่ม

ผู้อำนวยการ

รองศาสตราจารย์ ดร.บัวพันธ์ พรหมพักพิง นักวิจัยอาวุโส มหาวิทยาลัยขอนแก่น และผู้อำนวยการศูนย์
 ประชาสังคมและการจัดการองค์กรเอกชนสาธารณประโยชน์
 (ศปส.) คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
 มหาวิทยาลัยขอนแก่น

ที่ปรึกษาด้านวิชาการ

1. ดร.ประดิษฐ์ นัตทะยาย ผู้อำนวยการกลุ่มงานยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชน
 สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดขอนแก่น
2. อาจารย์อนุวัฒน์ พลทิพย์ อาจารย์ประจำ สาขาวิชาพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม
 มหาวิทยาลัยนครพนม และนักศึกษาปริญญาเอก
 สาขาวิชาพัฒนศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์
 มหาวิทยาลัยขอนแก่น

วิทยากรพื้นที่ศึกษา

1. นางสุภาณี ภูแล่นกี ประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าไหมมัดหมี่บ้านหัวฝาย
 ต.ปอแดง อ.ชนบท จ.ขอนแก่น
2. นางทองเลิศ สอนจันทร์ ประธานกลุ่มผู้ประกอบการไหมอีรี่บ้านหนองหญ้าปล้อง
 ต.โพนเพ็ก อ.มัญจาคีรี จ.ขอนแก่น